

Universiteit
Leiden
The Netherlands

MEER DP DAN CP: OBLIQUE VORMEN IN COMPARATIEF: Een onderzoek naar oblique vormen met subjectinterpretatie in Nederlandse comparatieve complementen

Vries, Jannemarie de

Citation

Vries, J. de. (2021). *MEER DP DAN CP: OBLIQUE VORMEN IN COMPARATIEF: Een onderzoek naar oblique vormen met subjectinterpretatie in Nederlandse comparatieve complementen*. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/3210087>

Version: Not Applicable (or Unknown)

License: [License to inclusion and publication of a Bachelor or Master thesis in the Leiden University Student Repository](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/3210087>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

MEER DP DAN CP: OBLIQUE VORMEN IN COMPARATIEF

Een onderzoek naar oblique vormen met subjectinterpretatie in Nederlandse
comparatieve complementen

Jannemarie de Vries
Studentnummer: 2029731
MA Neerlandistiek: masterscriptie
Specialisatie: Nederlandse Taalkunde
Begeleider: Prof.dr. L.C.J. Barbiers
Tweede lezer: Dr. A.K. Lipták
Universiteit Leiden
19 juli 2021

Inhoud

1. Introductie.....	2
2. Probleemanalyse.....	3
3. Oblique vormen in comparatieven.....	9
3.1 Distributie oblique vormen.....	9
3.1.1 Opbouw en resultaten	12
3.2 Complement van de comparatief	16
4. Vergelijking andere constructies.....	19
4.1 Constructies met oblique pronomina.....	19
4.1.1 AcI-constructie.....	19
4.1.2 Absolute <i>met</i> -constructie.....	20
4.2 <i>Dan</i> in andere contexten	22
5. Semantiek van comparatieve complementen.....	25
5.1 Verklaring betekenistoekenning comparatieven	25
5.2 Toepassing.....	31
6. Naar een nieuwe analyse	33
7. Conclusie	36
Referenties.....	38
Appendix A – Enquête	41
Appendix B – Resultaten enquête	42

1. Introductie

In de comparatieve constructie in het Nederlands is variatie mogelijk. Afgezien van het in het dagelijkse taalgebruik kunnen voorkomen van het partikel *als* (1a) naast het standaardpartikel *dan* (1b), is er ook variatie mogelijk in de persoonlijke voornaamwoorden (2).

- (1) a. Niels is groter als Hans.
b. Niels is groter dan Hans.

- (2) a. Niels is groter dan/als ik.
b. Niels is groter dan/als mij.
c. Niels is groter dan/als wij.
d. Niels is groter dan/als ons.

De variatie in (2) is voor deze scriptie van belang. Het kunnen voorkomen van de oblique vormen in (2b,d) is niet met de gangbare theorieën *Comparative Deletion* en *Comparative Subdeletion* te verklaren, waarbij uitgegaan wordt van een onderliggende structuur met gedeelde elementen van de zin, zoals in (3a) wordt geïllustreerd voor (2a).

- (3) a. Niels is groter dan ik *groot ben*.
b. *Niels is groter dan mij *groot ben*.

Deze analyse lijkt niet mogelijk voor oblique vormen, zoals (3b) laat zien. In deze scriptie wordt onderzocht hoe het voorkomen van oblique vormen met subjectinterpretatie dan wel geanalyseerd kan worden. Hierbij zal worden beargumenteerd dat comparatieven met oblique vormen een woordgroep als complement hebben en geen zinscomplement en dat hiermee ook een andere syntactische analyse gepaard gaat, zodat er voor het Nederlands twee verschillende hiërarchische structuren beschikbaar zijn voor de comparatieve constructie. Voor de woordgroepcomplementen zal worden uitgegaan van een *3-place degree* hoofd en voor de zinscomplementen van een *2-place degree* hoofd.

Om dit fenomeen te kunnen verklaren, begint hoofdstuk twee met een uiteenzetting van problemen waarmee de huidige analyses kampen wat betreft de verklaring van de oblique vormen in comparatieve complementen. Aan de hand daarvan sluit het hoofdstuk af met een overzicht van eisen waaraan een nieuwe analyse moet voldoen. Het daaropvolgende hoofdstuk geeft een overzicht van de distributie van oblique vormen in comparatieve constructies in het Nederlands. Hoofdstuk vier bespreekt in het eerste gedeelte of andere Nederlandse constructies waarin oblique vormen in plaats van nominatiefvormen worden gebruikt licht kunnen werpen op de comparatieve constructie. Het tweede deel van dit hoofdstuk belicht verschillende voorkomens van het partikel *dan* in het Nederlands en vergelijkt de eigenschappen van deze voorkomens met het gebruik van *dan* als comparatief partikel. Hierna volgt ter afsluiting van het hoofdstuk een uitwerking van de wijze waarop de overeenkomsten en verschillen een beter beeld kunnen geven over het comparatieve *dan* met zijn complement. Hoofdstuk vijf bevat een bespreking van bestaande theorieën over de semantiek van comparatieve constructies en een afweging in hoeverre deze theorieën ook de comparatieven met oblique vormen kunnen verklaren. Hierop volgend stelt hoofdstuk zes een nieuwe analyse voor waarmee deze constructie verklaard kan worden. Ten slotte geeft

hoofdstuk zeven een samenvatting en conclusie van deze scriptie, waarbij afgesloten wordt met suggesties voor toekomstig onderzoek.

2. Probleemanalyse

Comparatieve zinnen zoals in (4) zijn in het Nederlands syntactisch goed te analyseren aan de hand van theorieën zoals *Comparative Deletion* (CD) en *Comparative Subdeletion* (CSD), die geïllustreerd worden aan de hand van (5), waarbij binnen de tekststaken het (volgens deze analyse) gedeleerde element wordt weergegeven.

- (4) a. Zij hebben meer tafels dan wij hebben.
b. Zij hebben meer tafels dan wij stoelen hebben.
- (5) a. Zij hebben meer tafels dan wij [CD: x-aantal tafels] hebben.
b. Zij hebben meer tafels dan wij [CSD: x-aantal] stoelen hebben.^{1,2,3}

(4a) is in navolging van deze theorieën te reconstrueren als *Comparative Deletion* zoals in (5a) wordt getoond, waarbij *x-aantal tafels* dan het geëlideerde gedeelte van de zin is. In (4b) mist geen hele NP, maar wel de graduele beschrijving *x-aantal*, zulke voorkomens vallen onder *Comparative Subdeletion* (zie over CD en CSD o.a. Bresnan 1975; Lechner 2004; Lechner en Corver 2017). De reconstructie hiervan is te zien in (5b).

Volgens de theorie van Bresnan (1975) zijn er in het comparatieve complement een aantal elementen die al dan niet zichtbaar aanwezig moeten zijn om de juiste betekenis te kunnen geven aan de zin, waar het verzwegen *degree* element er één van is. Dit element moet zich hier bevinden om de zin te kunnen interpreteren en dit element moet ook deel zijn van de onderliggende syntactische structuur van de zinnen. Hieronder zal stapsgewijs, maar bondig, worden getoond welke elementen in het comparatieve complement aanwezig moeten zijn. Bij zinnen zoals (6) is het adjectief geëxpliciteerd, maar zoals in (4) en (5) al getoond werd, is dit

¹ (4) en (5) zijn gebaseerd op Engelstalige voorbeelden die Lechner & Corver (2017) geven.

² In het Nederlands zijn er drie partikels die gebruikt worden in een comparatief in het alledaagse taalgebruik: *dan*, *als* en *of*. *Dan* is het prescriptieve gebruik, maar in het alledaagse Nederlands komen de partikels *als* en *dan* beide veel voor. Het gebruik van het partikel *of* is beperkt tot bepaalde zuidelijke dialecten (zie voor de precieze geografische distributie van deze partikels kaart 15b van de SAND (Barbiers 2006)). Omdat verschillen tussen het gebruik van deze partikels voor de huidige scriptie niet relevant is, wordt er aan dit verschil verder geen aandacht besteed.

³ Lechner & Corver (2017) gebruiken hier *many* ('veel') als graad in het gedeleerde gedeelte van de zin. Mijn keuze om hier *x-aantal* te gebruiken is gebaseerd op voorbeelden zoals hieronder, waarbij het *veel* geen logische beschrijving zou zijn.

Context: Jan heeft twee stoelen en Marie heeft één stoel

- (i) Jan heeft meer stoelen dan Marie heeft
(ii) Jan heeft meer stoelen dan Marie [CD: veel stoelen] heeft

Zoals dit voorbeeld toont, is het pragmatisch gezien vreemd om te spreken over *veel stoelen* wanneer de realiteit maar één stoel zou zijn. In het vervolg van deze scriptie zal om dit uit te weg te gaan gesproken worden over *x-aantal*. Hiermee wordt dus hetzelfde aangeduid als door Lechner & Corver (2017) met *many*.

meestal niet het geval wanneer het adjectief gelijk is voor beide delen van de comparatief.

(6) De tafel is langer dan de deur breed is.

Toch is ook (6) met een zichtbaar gemaakt adjectief niet volledig te verklaren. Dit komt doordat nog steeds het verborgen *degree* element niet geëxpliciteerd is. Er zijn goede argumenten om uit te gaan van een lege *operator* in het comparatieve complement (Chomsky 1977, Lechner & Corver 2017). Dit wordt geïllustreerd met onderstaande voorbeelden.⁴

(7) a. De tafel is langer dan de deur breed is.
b. De tafel is langer [_{dan-XP} dan OP₁ de deur d₁-breed is].

(8) a. *De tafel is langer dan de deur *zo* breed is.
b. *De tafel is langer dan de deur *één meter* breed is.

Zonder deze lege *operator* ('OP') is het onmogelijk om het graduele adjectief echt te kunnen interpreteren, aangezien *breed* geen specifieke kwantificator heeft, maar deze wel nodig zou kunnen hebben om de vergelijking scalair te kunnen interpreteren. De lege *operator* creëert deze schaal, dit creëert dus een verborgen *degree* beschrijving. Op zijn basispositie is deze *operator* niet bereikbaar voor het gedeelte *de tafel*, daarom moet de *operator* verplaatsen naar de eerste beschikbare positie waarin hij wel te bereiken is voor de woordgroep *de tafel*. Dat de zinnen in (8) niet voor kunnen komen, is een bewijs voor de aanwezigheid van de lege *operator*. Omdat de lege *operator* het adjectief *breed* al bindt, is deze positie niet meer beschikbaar voor *zo* of *één meter*. In hoofdstuk vijf zal gedetailleerder worden ingegaan op deze theorie.

Het blijkt lastiger deze analyse toe te passen op de spreektaalige varianten, zoals in (9b,c,d) wordt geïllustreerd.

(9) a. Zij hebben meer tafels dan wij.
b. Zij hebben meer tafels dan ons.
c. *Zij hebben meer tafels dan ons (CD: x-aantal tafels hebben).
d. *Zij hebben meer tafels [_{dan-XP} dan ons OP₁ d₁-aantal tafels hebben].

Het lijkt niet mogelijk om op dezelfde wijze als in (4) en (5) deletie voor zin (9b) aan te nemen. Dit roept de vraag op of comparatieve complementen met een oblique pronomens zoals in (9b) wel dezelfde onderliggende syntactische structuur hebben.⁵

Een van de verklaringen voor het voorkomen van deze oblique vormen in plaats van nominatiefvormen wordt gegeven door Jäger (2019), die de theorie van Cardinaletti & Starke (1999) over drie types van pronomina toepast op de mogelijkheid van oblique vormen in

⁴ (7) en (8) zijn in het Nederlands vertaalde voorbeelden uit Lechner & Corver (2017).

⁵ In het Nederlands zijn er slechts twee vormen waarin pronomina voor kunnen komen. Per pronomens is er een nominatiefvorm die wordt gebruikt wanneer het pronomens subject is en dus nominatief naamval toegekend krijgt en een vorm voor alle andere contexten. Deze laatste vorm wordt in deze scriptie aangeduid met de term *oblique vorm* of *oblique pronomens*.

comparatieven. *Ons* uit (9b) wordt dan geanalyseerd als de sterke vorm van *wij* (9a), die slechts fonologisch dezelfde vorm is als het oblique pronomen. Volgens Jäger is dit een argument om aan te nemen dat de oblique vorm niet door naamval gecreëerd wordt (die door een prepositie zou kunnen worden toegekend, zoals verderop wordt besproken), maar dat dit simpelweg in sommige talen een beschikbare sterke vorm is van het pronomen. Deze analyse is wellicht voor Engels en Frans aannemelijk, maar voor het Nederlands lijkt deze niet op te kunnen gaan. Een van de kenmerken van de sterke vorm van het pronomen is namelijk het kunnen voorkomen in coördinatie, in het Engels en Frans is dit inderdaad een mogelijkheid (zie (10b,c), maar in het Nederlands is deze optie minstens twijfelachtig. Wanneer zoals in (11) beide delen van de coördinatie uit een oblique vorm bestaan, is het overduidelijk ongrammaticaal in het Nederlands, hoewel dit in het Engels en Frans wel voor kan komen. Hetzelfde effect is te zien in (12), waarbij er in het Engels en Frans geantwoord kan worden op de vraag naar wie er zal gaan winnen met een oblique pronomen, terwijl dit in het Nederlands ongrammaticaal is.

- (10)a. We hebben veel gepraat, mijn vader en ik / *mij.
 b. We talked a lot, my father and me.
 c. Nous avons beaucoup parlé, mon père et *je / moi.⁶

- (11)a. *We hebben veel gepraat, hem en mij.
 b. We talked a lot, him and me.
 c. Nous avons beaucoup parlé, lui et moi.

- (12)a. Wie gaat er winnen? Ik/ *mij
 b. Who will win? Me/ *I
 c. Qui va gagner? Moi/ *je

Binnen deze groep van talen lijken het Nederlands en het Duits een uitzondering wat betreft het niet kunnen voorkomen van oblique vormen in plaats van nominatiefvormen in coördinatie. Bovendien wordt volgens de theorie van Cardinaletti & Starke (1999, p. 197) het zwakste pronomen gebruikt dat beschikbaar is. In dit geval zou bij de comparatieve constructie de oblique vorm *mij* dan dus een sterkere vorm zijn dan *ik*, wat zou moeten betekenen dat er juist gekozen zou moeten worden voor de vorm *ik*. Daarnaast zijn voor veel uitingen, zoals in (9a,b), beide vormen grammaticaal.

Onder andere op basis van voorbeelden zoals (10b,c) is ook wel gesuggereerd dat de comparatieve constructie, met name die zinnen waarbij sprake is van CSD, wat betreft syntactisch gedrag eigenschappen delen met coördinaties (zie o.a. Hendriks 1995; Corver 2006). Een van de argumenten voor een dergelijke analyse is de gelijkenis in vraagwoordverplaatsing. Dit is gebaseerd op zinnen zoals (13) waarbij er in de zin met een comparatief (13b) op dezelfde wijze *across-the-board* verplaatsing plaatsvindt als bij coördinatie (13a).

⁶ De voorbeelden in (10) zijn afkomstig uit Jäger (2019, p. 5, ex. (5)). De markering van *mij* in (10a) als twijfelachtig/ongrammaticaal is door JdV.

- (13)a. [Aan wie]_i gaf [[Peter een boek t_i] en [Jan een CD t_i]]?
b. [Aan wie]_i gaf [[Peter meer boeken t_i] dan [Jan CD's t_i]]?⁷

De vraagwoordverplaatsing in (13b) laat twee sporen na, één in de matrixzin en één in het comparatieve complement, wat dus exact hetzelfde is als bij vraagwoordverplaatsing in de zinscoördinatie, zoals bij (13a). Op basis hiervan kan dan worden aangenomen dat *dan* zich gedraagt als een coördinator. Een argument tegen deze analyse is dat het finiete werkwoord in het comparatieve complement in de zinsfinale positie staat, terwijl dit bij coördinatie de V2-positie is. Deze coördinatieanalyse geldt echter alleen voor de analyse van comparatieven met een zinscomplement, en zoals later zal worden aangetoond, kunnen oblique pronomina niet voorkomen in dergelijke complementen. Omdat coördinatie hierdoor sowieso niet voor alle comparatieve complementen kan worden beschouwd als een geschikte analyse, zal ik in deze scriptie niet meer verder op deze analyse ingaan.

Het comparatieve partikel is ook wel geanalyseerd als complementizer, zoals door Bresnan (1973) (zie hierover ook Jäger 2019, pp. 6-19). Een comparatief partikel kan namelijk, net zoals een complementizer, een volledige zin introduceren. Daarnaast is een van de belangrijkste argumenten voor deze analyse die van de woordvolgorde in het comparatieve complement (Jäger 2019, p. 6). Deze woordvolgorde is hetzelfde als bij voegwoorden, zoals hieronder geïllustreerd wordt.

- (14)a. Hij betaalde vandaag meer dan Jessica gisteren betaald heeft.
b. Hij loopt sneller dan Maria fietst.

- (15)a. Hij vertelde vandaag dat Jessica gisteren betaald heeft.
b. Hij loopt snel, terwijl Maria langzaam fietst.

(16) Jessica betaalde haar gisteren.

In de voorbeelden hierboven is te zien dat de complementen van de comparatief de volgorde SOV hebben (14), wat gelijk is aan de volgorde in bijzinnen in het Nederlands, zoals in (15) ingeleid door een voegwoord. In hoofdzinnen is dit in het Nederlands normaliter de volgorde SVO (16).⁸ Toch is de analyse van het comparatieve partikel als complementizer niet sluitend, zoals het belangrijke tegenargument dat er in het comparatieve complement ook het voegwoord *dat* kan worden gebruikt, zie hiervoor (17).

- (17)a. Hij betaalde vandaag meer dan dat Jessica gisteren betaald heeft.
b. Hij loopt sneller dan dat Maria fietst.

Zoals Jäger opmerkt, lijkt het onwaarschijnlijk dat er twee complementizers tegelijk aanwezig zijn die dezelfde functie vervullen. Daarnaast noemt Jäger (2019, pp. 7-8) dat ook zogenoemde hypothetische comparatieven de complementizeranalyse onwaarschijnlijk maken.

⁷ (13) is overgenomen van Broekhuis (2013a, p. 234, ex. (88)).

⁸ Zie voor meer over de SVO en SOV woordvolgorde in hoofdzinnen en voegwoordzinnen Den Besten (1989).

- (18)a. als ob sie um ihr Leben liebe.
als of ze om haar leven liep
‘alsof ze voor haar leven liep.’
- b. als wenn sie um ihr Leben liebe.
als wanneer ze om haar leven liep
‘als wanneer ze voor haar leven liep.’
- c. als liebe sie um ihr Leben.
als liep ze om haar leven.
‘als liep ze voor haar leven’
- d. [_{ConjP} [als] [_{CP} [liefe_j] [_{VP} sie um ihr Leben t_j]]] ⁹

Het feit dat ook in deze hypothetische comparatieven een voegwoord naast het comparatieve partikel voor kan komen zoals in (18a,b), wijst op hetzelfde als in (17), namelijk dat er onder een dergelijke analyse twee complementizers voor zouden komen, wat niet logisch zou zijn volgens Jäger. Daarnaast toont (18c) ook dat het finiete werkwoord in een hypothetische comparatief zelfs voor kan komen als hoofd van de CP, zoals in (18d) schematisch weergegeven.¹⁰ Hieruit lijkt geconcludeerd te kunnen worden dat het comparatieve partikel zich niet in dezelfde positie in de structuur bevindt als een complementizer.

Een andere verklaring, zoals hierboven al even aangehaald, is de theorie dat het comparatieve partikel (*als/ dan*) een PP inluit (o.a. Hubers & De Hoop 2013). De belangrijkste redenen hiervoor zijn (i) dat comparatieve partikels net zoals PP's met gewone DP's kunnen voorkomen en (ii) dat in comparatieven met een woordgroep als complement de DP kan voorkomen in oblique vorm in plaats van nominatiefvorm (Jäger 2019, pp. 4-6). Dit is een belangrijk argument voor de analyse van het comparatieve partikel als prepositie, omdat ook preposities (oblique) naamvallen kunnen toekennen aan hun argumenten. Jäger zelf verwerpt deze analyse op basis van haar aanname dat de theorie van Cardinaletti & Starke (1999) ook hier het voorkomen van oblique vormen kan verklaren. Zoals hiervoor benoemd, lijkt de theorie van Cardinaletti & Starke (1999) in het geval van Nederlandse oblique vormen in comparatieven niet op te kunnen gaan, waardoor dit geen tegenargument vormt voor een prepositieanalyse voor het Nederlands.

Een tegenargument kan wel het feit zijn dat het comparatieve complement zich niet gedraagt als het complement van reguliere preposities. Het is bijvoorbeeld niet mogelijk om het comparatieve complement te vervangen met een R-expressie, zoals in (19) te zien is.

- (19)a. Jan is altijd later dan zij is.
b. #Jan is *er* altijd later.¹¹

Het is niet mogelijk om *er* in (19b) op te vatten als een verwijzing naar of plaatsvervanger van het comparatieve complement. In deze zin is *er* hier niet anders op te vatten dan als locatief pronomen. Maar, nog belangrijker voor het hier besproken onderwerp, kan deze theorie ook niet verklaren waarom zowel nominatiefvormen als oblique vormen voor kunnen komen in

⁹ De voorbeelden in (18) zijn overgenomen van Jäger (2019, p. 7, ex. (10)). De Nederlandse vertaling is door JdV.

¹⁰ *ConjP* is gebaseerd op de analyse van Jäger (2019), zij gebruikt dit label om de plaats van het comparatieve partikel aan te duiden.

¹¹ Voor meer eigenschappen van preposities in het Nederlands zie Broekhuis (2013b, pp. 297-333).

combinatie met het comparatieve complement, tenzij zou kunnen worden aangetoond dat in alle comparatieven met een oblique vorm *dan* een prepositie is (waardoor zij hun naamval kunnen ontvangen) en in alle andere gevallen geen sprake is van preposities. Er zijn analyses waarin een dergelijke verklaring inderdaad wordt aangehangen. Hier zal op worden teruggekomen in hoofdstuk 6.

Als laatste in dit hoofdstuk noem ik nog de verklaring die Bacskai-Atkari noemt voor het voorkomen van oblique pronomina in Engelse comparatieven (2014, pp. 234-235). Het voor kunnen komen van oblique vormen zoals in (20a), betreft volgens haar slechts een uitspelling van het subject dat zich zonder een zichtbaar finiet werkwoord als oblique vorm kan, of in de meeste gevallen zelfs moet (20c), presenteren.

- (20)a. Ralph is taller than me.
- b. Ralph is taller than I am.
- c. ??/*Ralph is taller than I.¹²

Omdat (20c) zeer twijfelachtig zo niet ongrammaticaal is in het Engels, is dit geen vreemde analyse. Dit kan echter voor het Nederlands niet opgaan, omdat opties (20a) en (20c) allebei gebruikt worden in het spontane Nederlands, dus de aan- of afwezigheid van een *zichtbaar* finiet werkwoord is voor de Nederlandse comparatief niet relevant.

Het feit dat het voorkomen van oblique vormen in Nederlandse comparatieven niet goed verklaard kan worden door de *Comparative (Sub)deletion*-theorie, met daarnaast ook het gebrek aan bewijs voor een analyse als sterk pronomen in de zin van Cardinaletti & Starke (1999) of voor een prepositieanalyse voor de oblique vorm in de Nederlandse comparatief, wijst erop dat het nodig is dit verschijnsel nader te bestuderen. In dit onderzoek zal worden geanalyseerd hoe het voorkomen van oblique vormen in Nederlandse comparatieven syntactisch verklaard kan worden. Hierbij staan de volgende vragen centraal:

- (i) Wat is de syntactische distributie van oblique vormen in comparatieve elementen?
- (ii) Welke syntactische functie heeft het comparatieve complement in de zin?
- (iii) Welke functie lijkt het oblique pronomen te vervullen in het comparatieve complement?
- (iv) In welke andere constructies komen oblique vormen in plaats van nominatiefvormen voor?
- (v) Is er in comparatieve complementen met oblique pronomina ook sprake van lege *operators* en verborgen *deegree* elementen?
- (vi) Hoe krijgt een comparatieve constructie met oblique pronomina de juiste semantiek?
- (vii) Wat zijn de syntactische eigenschappen van *dan* in andere syntactische contexten?

Op basis van dit hoofdstuk kan geconcludeerd worden dat een nieuwe analyse in ieder geval de volgende zaken moet kunnen verklaren:

- Waarom zowel nominatiefvormen als oblique vormen kunnen voorkomen.
- Of de oblique vormen fungeren als grammaticaal subject of een andere functie hebben.
- Hoe semantiek wordt toegekend aan comparatieven met oblique pronomina.

¹² De zinnen in (20) zijn afkomstig uit Bacskai-Atkari (2014, p. 234).

- Hoe comparatieven met verschillende soorten complementen zich anders gedragen ten opzichte van oblique vormen en hoe dit correspondeert met de onderliggende syntactische structuur.

3. Oblique vormen in comparatieven

In dit hoofdstuk wordt allereerst nadere toelichting gegeven welke oblique vormen in comparatieve constructies worden onderzocht om daarna de distributie hiervan weer te geven. De informatie in dit hoofdstuk wordt gebruikt om te bepalen welke voorkomens de nieuwe analyse in hoofdstuk zes precies zal moeten verklaren. Anders gezegd: dit hoofdstuk geeft een overzicht van alle situaties waarin oblique vormen met subjectinterpretatie in comparatieve complementen voorkomen, om deze distributie te kunnen verklaren met de analyse in hoofdstuk zes.

In dit onderzoek beperk ik mij tot de oblique vormen in comparatieven die verwisselbaar lijken te zijn met nominatiefvormen zonder verandering in rol van het pronomina, dus oblique vormen die een subjectinterpretatie hebben. Oblique pronomina in een comparatief complement zoals (21a) worden daarom uiteraard buiten beschouwing gelaten, omdat *mij* hier alleen kan worden geïnterpreteerd als indirect object (21b) en niet of slechts met grote moeite als subject (21c).

- (21)a. Hopelijk bevalt dit jaar jou beter dan mij.
- b. Hopelijk bevalt dit jaar jou beter dan [dit jaar] mij [goed bevalt].
- c. *Hopelijk bevalt dit jaar jou beter dan mij [jou goed bevalt].

De uitingen waarin in dit onderzoek aandacht wordt besteed, zijn dus zinnen zoals in (22b), waarbij er een oblique vorm voorkomt die voor de juiste en logische betekenis als subject geïnterpreteerd moet worden.

- (22)a. Hij is aardiger dan ik.
- b. Hij is aardiger dan mij.

In sectie 3.1 wordt weergegeven wat de distributie is van comparatieven met oblique vormen, hierbij wordt in het bijzonder aandacht besteed aan de oblique vorm in een ingebedde comparatief in het middenveld van de zin. In 3.2 bespreek ik in welke soorten comparatieve constructies een comparatief complement met een oblique pronomina voor kan komen.

3.1 Distributie oblique vormen

De distributie van oblique vormen in Nederlandse comparatieve complementen is niet gelijk aan die van nominatief pronomina. Er zijn constructies waarin het onmogelijk is een pronomina met oblique naamval te gebruiken, een voorbeeld hiervan is te zien in (23).

- (23)a. *Hij heeft meer tafels dan ons stoelen.
- b. Hij heeft meer tafels dan wij stoelen.
- c. Hij heeft meer tafels dan wij/ons.

Dat zinnen zoals (23a) ongrammaticaal zijn, terwijl (23c) met een oblique pronomen kan voorkomen, wijst erop dat het ongrammaticaal is om oblique vormen te gebruiken in subcomparatieven. Bij subcomparatieven is er slechts deletie van een gedeelte van het comparatieve complement (in dit geval het *degree* element) en niet van het hele complement afgezien van het onderwerp van vergelijking (zie Lechner & Corver 2017). Het onzichtbare (of, binnen de theorie Van Lechner & Cover, *gedeleerde*) gedeelte van het complement moet altijd gelijk zijn aan elementen die al eerder in de matrixzin genoemd zijn. Op deze vormen zal ik in sectie 3.2 op terugkomen.

Er zijn ook contexten waarin zowel het oblique pronomen als het nominatief pronomen voor kan komen, maar waarbij de zin met het oblique pronomen ambiguïteit veroorzaakt, zoals in (24) getoond wordt. Deze ambiguïteit ontstaat in zinnen waarbij de ‘participants’ van transitieve predicaten worden vergeleken (Lindenbergh 2016, p. 71).

- (24)a. Hij geeft meer om hem dan ik.
- b. Hij geeft meer om hem dan mij.
- c. Hij geeft meer om Kelly dan mij.
- d. Hij geeft meer om hem dan [CD: hij veel om mij geeft].
- e. *Hij geeft meer om hem dan [CD: mij veel om hem geeft].

Dat de bovenstaande zinnen (24b,c) ambigu zijn, is een bewijs dat er twee mogelijke onderliggende structuren kunnen zijn, afhankelijk van de onderliggende structuur is er een andere interpretatie. Wanneer het oblique pronomen *mij* uit (24b,c) moet worden geïnterpreteerd als grammaticaal object, is de structuur zoals in (24d) is weergegeven. Wanneer het pronomen een subjectinterpretatie heeft, kan de onderliggende structuur niet zijn zoals die in (24d), maar zal de positie van het oblique pronomen waarschijnlijk ook een andere positie hebben in de structuur. Maar ook de structuur in (24e) waarin het pronomen op een subjectpositie staat, is niet grammaticaal. Theoretisch gezien zou dit wel de juiste onderliggende structuur kunnen zijn, met de restrictie dat deze niet uitgespeld kan worden met het oblique pronomen. Dat zou bijvoorbeeld passen bij het in het vorige hoofdstuk aangehaalde uitspellingsargument voor het Engels (zie (20)).

Het oblique pronomen kan ook niet voorkomen in een comparatief complement met een bepaling erin. Dit is hieronder in (25) en (26) te zien.

- (25)a. Jan is langer dan ik twee jaar geleden.
- b. *Jan is langer dan mij twee jaar geleden.
- (26)a. Hij is liever in Parijs dan ik in Londen.
- b. *Hij is liever in Parijs dan mij in Londen.

Zoals door de b-zinnen van (25) en (26) duidelijk wordt, kan de bepaling alleen voorkomen in het complement van de comparatief waarin een nominatief pronomen aanwezig is en is dit uitgesloten bij een comparatief met een oblique pronomen. Dit is een argument voor de status voor comparatieven met oblique vormen als complementen met een woordgroep als argument en tegen een analyse waarin het complement een zin is waarvan alleen het pronomen is uitgespeld. In sectie 3.2 zal ik hier verder op ingaan.

Waar het in constructies zoals in (23a) onmogelijk is om een oblique pronomen in de comparatief te gebruiken en in (24b,c) het oblique pronomen zorgt voor ambiguïteit, is er ook

een gebruik waarin het ongrammaticaal lijkt te zijn om juist een nominatief pronomen te gebruiken (27b).

- (27)a. Hij zei dat hij groter dan mij is.
- b. *Hij zei dat hij groter dan ik is.
- c. Hij zei dat hij groter is dan ik/mij.

Aan de hand van (27) lijkt geconstateerd te kunnen worden dat het niet mogelijk is om een nominatief pronomen in een ingebedde comparatief in het middenveld te hebben. Dit zou erop kunnen wijzen dat er wellicht dus meer aan de hand is dan slechts een andere fonologische vorm, maar dat er ook daadwerkelijk een onderscheid is in de onderliggende structuur van deze comparatieve complementen. Voor zover mij bekend, is de ongrammaticaliteit van het nominatief pronomen in (27b) een nieuwe observatie, dit is bij meerdere sprekers getest, zoals in 3.1.1 zal worden toegelicht. Jäger (2019) merkt al wel op dat er bij ingebedde comparatieven in het middenveld een voorkeur is voor het gebruiken van een comparatief met woordgroep als complement ten opzichte van een comparatief met een zin als complement (pp. 21-22) en zoals in 3.2 nader wordt toegelicht, lijkt het ook zo te zijn dat oblique pronomina in comparatieven alleen voor kunnen komen in woordgroepcomplementen.

Het is bij zinnen zoals (27) wel de vraag of het hier daadwerkelijk gaat om een grammaticaliteitseffect of dat het wellicht gaat om een parsing effect, zoals een *person clash*, waarbij het oblique pronomen *mij* moet worden gebruikt in plaats van *ik* (27b) omdat een nominatief pronomen eerste persoon enkelvoud niet kan voorkomen met een werkwoordsvorm voor derde persoon enkelvoud. Het achtereenvolgens gebruiken van *ik is* zou dan voor verwerkingsproblemen kunnen zorgen. Wanneer de oblique vorm gebruikt wordt, is deze botsing er niet, omdat een finiet werkwoord geen subject kan hebben met oblique vorm.

Het principe van een *person clash* komt vaker voor in het Nederlands, onder andere in cleftconstructies met *het* (in de volgorde *het-copula-pronomen*), zoals beschreven door Van Alem & Barbiers (te verschijnen). In (28) wordt deze *person clash* geïllustreerd.

- (28)a. *Het ben ik die het antwoord weet.¹³
- b. %Het is ik die het antwoord weet.
- c. Het was ik die het antwoord wist.
- d. Ik ben het die het antwoord weet.

(29) Het is hij die achter de juf zit.

In (28a) en (28b) is de *person clash* te zien, waarbij in (28a) het finiete werkwoord *ben* niet met *het* congrueert, terwijl in (28b) het werkwoord niet congrueert met *ik*. In de verleden tijd zijn de werkwoordsvormen voor *het* en *ik* gelijk en dan blijkt er geen ongrammaticaliteit te ontstaan (28c). Ook in (29) is geen sprake van ongrammaticaliteit, hoewel deze zin wel in de tegenwoordige tijd is. Dit is eenvoudig te verklaren omdat voor de verschillende pronomina van de derde persoon enkelvoud ook in de tegenwoordige tijd geen verschillende flexie op het werkwoord van toepassing is. In deze zin is er dus hoe dan ook geen botsing tussen een

¹³ De zinnen in (28) en (29) zijn afkomstig uit Van Alem & Barbiers (te verschijnen, resp. pp. 2-3 en p. 10).

pronomen en werkwoordsvorm, omdat het werkwoord congrueert met beide pronomina. Dit is niet zozeer een grammaticaliteitsprobleem als wel een *parsing effect*, dat wil zeggen dat er een probleem optreedt bij het verwerken van deze *person clash*.

Een soortgelijk effect is te zien bij zogenoemde tangconstructies. Wanneer de afstand tussen twee bij elkaar horende delen van een zin, zoals subject en finiet werkwoord, groot is, kan dit verwerkingsproblemen of in ieder geval een langere verwerkingstijd opleveren. Een voorbeeld van een tangconstructie is in (30) te vinden.

(30) De Israëliische en Palestijnse politici *hebben* na maanden durende onderhandelingen, waarin de status van Jeruzalem – door beide partijen als hoofdstad beschouwd – het heetste hangijzer vormde, *overeenstemming bereikt*.¹⁴

De afstand tussen het hulpwerkwoord *hebben* en de rest van het werkwoordelijke gezegde *overeenstemming bereikt* is groot en dit beïnvloedt de begrijpelijkheid van de uiting. De zin is volledig grammaticaal maar het kost meer moeite om te begrijpen dan de variant in (31).

(31) De Israëliische en Palestijnse politici *hebben overeenstemming bereikt* na maanden durende onderhandelingen, waarin de status van Jeruzalem – door beide partijen als hoofdstad beschouwd – het heetste hangijzer vormde.

Met het werkwoordelijk gezegde bij elkaar en de rest van de informatie pas daarachter, is de zin in (31) direct makkelijker te lezen in vergelijking met (30). Hoewel beide zinnen even grammaticaal zijn, kan er omwille van de verwerking dus een voorkeur zijn voor een van beide zinnen.

Het is relevant om te achterhalen of het oblique pronomen in een ingebedde comparatief het gevolg is van een parsingeffect zoals bij *person clash* of een tangconstructie het geval lijkt te zijn, omdat dit bepaalt of dit voorkomen al dan niet meegenomen moet worden binnen de distributie van oblique pronomina in comparatieven. Mocht het namelijk om een parsingeffect gaan, dan betreft dit geen grammaticaliteitsprobleem en is het niet relevant voor de beantwoording van de hoofdvraag van deze scriptie. Mocht het wel een grammaticaliteitseffect blijken te zijn, dan is het noodzakelijk om met de analyse in hoofdstuk zes ook dit voorkomen te kunnen verklaren. Om vast te kunnen stellen of een dergelijke *person clash* ook de oblique vormen in het ingebedde comparatieve complement kan verklaren, is een kleine, inventariserende enquête onder moedertaalsprekers van het Nederlands verspreid. Dit is in twee delen gebeurd, de vragen 1-12 zijn door een groep van 19 respondenten beoordeeld en de vragen 13-20 door een groep van 23 deelnemers. De enquête zelf, die met Qualtrics is opgesteld, is te vinden in Appendix A. In Appendix B zijn de resultaten per vraag per proefpersoon in te zien. In 3.1.1 wordt de opbouw van de enquête uiteengezet en worden de resultaten besproken.

3.1.1 Opbouw en resultaten

De afgenomen enquête bestaat uit twee verschillende soorten opdrachten. Bij de vragen 1-8 en 12-20 werden de participanten gevraagd de gegeven zinnen te beoordelen op gebruikelijkheid op een 5-punts Likertschaal, waarbij 1 ‘heel ongebruikelijk’ aanduidde en 5

¹⁴ (30) is overgenomen uit Burger & De Jong (2009, p. 134, ex. [3]).

voor ‘heel gebruikelijk’ stond. Alle zinnen die voorgelegd werden, waren zinnen met een ingebedde comparatief in het middenveld. Elke zin werd in twee varianten achtereenvolgens aangeboden: één met de oblique vorm en één met de nominatiefvorm. Bij de vragen 9-12 van de enquête werden de zinnen wederom paarsgewijs aangeboden, maar hier als gedwongen-keuze-vraag, waarbij de participant de meest gebruikelijke zin moest kiezen. Bij de zinnen die in deze enquête voorgelegd werden, is rekening gehouden met verschillende factoren. In de vragen 1, 2 en 9 past de werkwoordvorm wat betreft de persoon niet bij het pronomen in het ingebedde comparatieve complement, terwijl dit bij de rest van de vragen geen probleem is. Een voorbeeld hiervan is in (24) te vinden. Hiermee wordt getest of het niet congrueren van het werkwoord en het ingebedde pronomen andere resultaten oplevert dan de testzinnen waarin het werkwoord en het ingebedde pronomen wel congrueren. Daarnaast testen zinnen 7, 8, 12, 19 en 20 of het relevant is of het comparatieve complement gevolgd wordt door een finiet werkwoord of dat dezelfde effecten optreden wanneer het ingebedde complement wordt gevolgd door een infinitief. Met vragen 13 tot en met 18 wordt getoetst of het voorkomen van een finiet werkwoord in de verleden tijd andere resultaten oplevert dan de persoonsvorm in de tegenwoordige tijd. Onderstaand zijn voorbeelden van deze vragen te vinden.

(32) *Geef aan op een schaal van 1-5 hoe gebruikelijk deze zin is in spontane spreektaal. (1= heel ongebruikelijk, 5= heel gebruikelijk)*

- Maria beweert dat Eli groter dan ik is.
- Maria beweert dat Eli groter dan mij is.

(33) *Geef aan op een schaal van 1-5 hoe gebruikelijk deze zin is in spontane spreektaal. (1= heel ongebruikelijk, 5= heel gebruikelijk)*

- Chris zei dat Eli had gedacht verder dan haar te zijn.
- Chris zei dat Eli had gedacht verder dan zij te zijn.

(34) *Geef aan op een schaal van 1-5 hoe gebruikelijk deze zin is in spontane spreektaal. (1= heel ongebruikelijk, 5= heel gebruikelijk)*

- Chris zei dat Julia banger dan mij was.
- Chris zei dat Julia banger dan ik was.

(35) *Welke zin is gebruikelijker in het dagelijkse taalgebruik?*

- Ezra beweert dat hij sluwder dan zij was.
- Ezra beweert dat hij sluwder dan haar was.

(32), (33) en (34) zijn voorbeelden van vragen waarbij de participanten gevraagd werden de zinnen te beoordelen op gebruikelijkheid, op de schaal van 1-5. In de voorbeelden zijn zinnen te zien met finiet werkwoord tegenwoordige tijd, met infinitief en met finiet werkwoord verleden tijd respectievelijk. In (35) is de gedwongen-keuze-vraag geïllustreerd, waarbij de

participanten moesten kiezen welke zin zij beter vonden: de zin met een oblique pronomen of de zin met een nominatief pronomen.

De resultaten van de eerste soort vragen tonen dat de versie met de oblique vorm gemiddeld als gebruikelijker beoordeeld wordt dan de versie met de nominatiefvorm, met name het verschil tussen Q1 en Q2, Q7 en Q8, Q17 en Q18 en Q19 en Q20 is groot. De data van de vragen 9 tot en met 12 van de enquête zijn nog duidelijker: in alle gevallen kiest de grote meerderheid voor de zin met oblique vorm als meest gebruikelijk. Interessant hierbij is dat de antwoorden bijna unaniem zijn voor Q9 en Q11, waarin een zogenoemde botsing van persoon plaats lijkt te vinden, door ‘dan ik is’ en ‘dan hij ben’. Er lijkt in deze gevallen in ieder geval een sterke voorkeur te zijn voor het gebruik van het pronomen met oblique naamval, wat waarschijnlijk niet op toeval of hypercorrectie kan berusten, aangezien het normatieve gebruik van de comparatief in het Standaardnederlands met een nominatiefvorm is. Het is interessant om de beoordeling van Q1 en Q2 en Q13 en Q14 met elkaar te vergelijken, deze zijn hieronder weergegeven.

(36)a. Maria beweert dat Eli groter dan ik is.	(2,32)
b. Maria beweert dat Eli groter dan mij is.	(3,42)
c. Chris zei dat Julia banger dan mij was.	(2,87)
d. Chris zei dat Julia banger dan ik was.	(2,91)

Het verschil tussen (36a) en (36b), Q1 en Q2 respectievelijk, is 1 punt, terwijl het verschil tussen (36c) en (36d), Q13 en Q14 respectievelijk, bijna nihil is. Dit zou verklaard kunnen worden doordat de werkwoordsvorm hetzelfde is voor de eerste persoon enkelvoud en de derde persoon enkelvoud. Hierdoor is er geen botsing meer tussen persoon en werkwoord, zoals deze er wel zou zijn in (36a). Toch lijkt dit lastig vol te houden wanneer ook in acht genomen wordt dat in Q3-Q8 ook al geen verschil is tussen de werkwoordsvormen. Daarnaast worden nominatiefvormen in Q15-Q18 ook in de verleden tijd negatiever beoordeeld dan de oblique vormen, hoewel dit niet direct volgt uit een *person clash* theorie. *Person clash* zou ook niet verklaren waarom de zinnen met een infinitief na het pronomen steevast positiever worden beoordeeld met een oblique vorm dan met een nominatiefvorm. In tegenstelling tot de casus van Van Alem & Barbiers (te verschijnen) wordt in deze constructie de nominatiefnaamval op het pronomen in het comparatieve complement niet per definitie geaccepteerd wanneer de werkwoordsvorm congrueert met beide subjecten, dat wil zeggen dat de werkwoordsvorm voor beide subjecten gelijk zou zijn.

Het is niet mogelijk op basis van de resultaten van deze enquête te concluderen dat de nominatiefvormen ongrammaticaal zijn bij een ingebede comparatief in het middenveld, maar wel dat er een sterke voorkeur lijkt te zijn voor het oblique pronomen in deze positie, zelfs wanneer er geen sprake is van een *person clash*. Voor nu is het nog niet duidelijk hoe deze voorkeur voor oblique vormen in ingebede comparatieven te verklaren is. Het zou kunnen dat een nominatief pronomen toch te sterk de indruk wekt dat er nog een finiet werkwoord aanwezig moet zijn, waardoor er bij het verwerken problemen kunnen komen. Om deze problemen te voorkomen zou er dus een voorkeur ontstaan zijn om het oblique pronomen te gebruiken, waarbij geen mogelijkheid is dit op te vatten als een vorm met eigen finiete werkwoord. Het maakt hierbij dan niet uit of het pronomen of het werkwoord elkaar opvolgen, omdat het puur gaat om het nominatief pronomen dat normaliter verbonden zou

moeten zijn met een finiet werkwoord. Met een dergelijke verklaring betreft dit fenomeen, evenals *person clash* lijkt te doen, een parsingeffect en niet zozeer een grammaticaliteitseffect.

De tot nu toe besproken informatie zou eventueel nog kunnen wijzen op een voorkeur voor een woordgroep als complement in het middenveld van de matrixzin. Uit de volgende paragraaf zal blijken dat oblique pronomina alleen voor kunnen komen in comparatieven met een woordgroep als complement en dat het waarschijnlijk is dat aan alle comparatieven met een nominatief pronomen een hele zin ten grondslag ligt. Maar ook deze analyse lijkt niet op te kunnen gaan, want zoals dan ook zal worden getoond, is het mogelijk voor een subcomparatief om ingebed te zijn in de matrixzin, terwijl deze comparatieven toch zouden moeten worden geïnterpreteerd als comparatieven met zinscomplementen (zie 3.2, voorbeeld (46)).

Mijn voorlopige hypothese is dat de voorkeur voor oblique pronomina voortkomt uit de onmogelijkheid om het oblique pronomen te interpreteren als subject met een finiet werkwoord, waardoor er geen verwarring kan ontstaan. Dezelfde zin met een nominatief pronomen is dus niet ongrammaticaal, maar het pronomen kan dan worden opgevat als subject met een finiete werkwoord, al dan niet het finiete werkwoord van de matrixzin, waardoor de zin moeilijker te verwerken is, zoals bijvoorbeeld ook bij tangconstructies het geval kan zijn. Omdat uit de resultaten blijkt dat het voorkomen van nominatief pronomina in het ingebedde comparatieve complement niet uitgesloten is, speelt hier mijns inziens waarschijnlijk geen grammaticaal effect, maar heeft het met verwerkingseffecten te maken. In ieder geval is het effect duidelijk aangetoond, maar naar de reden kan vooralsnog slechts gegist worden. Voor nu betekenen de uitkomsten van de enquête dat het voorkomen van oblique vormen in deze constructie in deze scriptie geen verklaring vereist, omdat het geen betrekking lijkt te hebben op het hier onderzochte fenomeen, wat zich beperkt tot grammaticale effecten.

Naast deze uitzonderingen waarin het nominatief pronomen of juist het oblique pronomen verplicht is, zijn er gevallen waarin in het alledaagse Nederlands beide opties kunnen voorkomen zonder ambiguïteit te veroorzaken, zoals in (27c) te zien was, hieronder herhaald als (37).

(37) Hij zei dat hij groter is dan ik/mij.

Juist het feit dat beide pronomina grammaticaal gebruikt kunnen worden, is voor deze scriptie interessant. Hoewel deze pronomina hier dan vrijwel inwisselbaar gebruikt kunnen worden, lijken er verder wel degelijk syntactische verschillen aan ten grondslag te liggen. Zo lijkt een comparatief complement met oblique vorm alleen voor te kunnen komen in comparatieven met een woordgroep als complement en niet in comparatieven met een zinscomplement. In sectie 3.2 ga ik hier nader op in.

3.2 Complement van de comparatief

Zoals hiervoor al kort benoemd, is er onderscheid te maken tussen comparatieven met een zinscomplement (38) en comparatieven met een woordgroep als complement (39) (Hoeksema 1983; Osborne 2009; Lindenbergh 2016; Lechner & Corver 2017; Jäger 2019, pp. 19-25; Lechner 2019).¹⁵

- (38)a. Lynn is aardiger dan jij bent.
b. Jouw auto is veel schoner dan de mijne is.

- (39)a. Lynn is aardiger dan jij.
b. Jouw auto is veel schoner dan de mijne.

Bij comparatieven met een zinscomplement wordt dus meer uitgesproken dan één woordgroep, terwijl bij comparatieven met een woordgroep als complement het complement slechts uit één zichtbare woordgroep bestaat. Het lijkt erop dat oblique vormen met een subjectinterpretatie nooit in een comparatief met een zin als complement kunnen voorkomen, zoals ook al wordt opgemerkt door Lindenbergh (2016, pp. 70-71) en Jäger (2019, p. 5). De zinnen in (40) illustreren de ongrammaticaliteit van een oblique vorm in een comparatief met zinscomplement.

- (40)a. *Hij is groter dan jou bent.
b. *Hans is aardiger dan mij ben.
c. *Chris zei aardiger te zijn dan (dat) haar is.

Het oblique pronomen lijkt dus alleen te kunnen voorkomen wanneer de comparatief uit niet meer bestaat dan het comparatieve partikel (*dan/ als*) met een DP. Toch zegt deze klassieke indeling van comparatieven met zinscomplement en comparatieven met een woordgroep als complement weinig, als er geen onderscheid gemaakt wordt tussen zinnen als (41a) en een zin als (41b).

- (41)a. Lynn is aardiger dan mij.
b. Lynn is aardiger dan ik.
c. *Lynn is aardiger dan mij ben.
d. Lynn is aardiger dan ik ben.

In (41a) en in (41b) is weliswaar alleen een woordgroep zichtbaar aanwezig, maar het complement in (41b) is te reconstrueren tot een zinscomplement, zoals in (41d) geïllustreerd is, terwijl dit niet mogelijk is voor de zin met het oblique pronomen (41c). Alleen het zichtbare gedeelte van het complement zegt namelijk niet per definitie iets over de onderliggende syntactische structuur. Pinkham (1982) gaat ervan uit dat comparatieven met een woordgroep als complement in het algemeen afgeleid zijn van comparatieven met een

¹⁵ In deze scriptie worden de termen *comparatief met zinscomplement* en *comparatief met woordgroepcomplement* gebruikt voor de termen *clausal comparative* en *phrasal comparative* uit de Engelstalige literatuur. Een *comparatief met gereduceerd zinscomplement* wordt in de literatuur een *reduced clausal comparative* genoemd.

zinscomplement, maar dat er een aantal uitzonderingen zijn, waarvan er hieronder een aantal herhaald worden.

- (42)a. Mary ran faster than the world record.
- b. *Mary ran faster than the world record ran.
- c. Mary ran faster than the world record is.

- (43)a. This machine does more than type.
- b. *This machine does more than it types.¹⁶

Op basis van de *Comparative Deletion* theorie zou (42a) moeten kunnen worden gereconstrueerd als (42b), maar de betekenis van (42a) is niet dat Marie sneller rende dan het wereldrecord rende, maar juist dat Marie sneller rende dan het wat het gevestigde wereldrecord is (42c). Deze zin voelt niet natuurlijk aan met dit zinscomplement, maar duidt wel de enige passende betekenis aan, en kan niet worden gereduceerd door ellipsis, omdat er niet aan de *identity condition* voldaan is (Pinkham 1982, p. 134). Daarnaast is in (43a) een comparatief met woordgroep als complement te zien, die geen zin als basis kan hebben die grammaticaal is of kloppend qua betekenis, zoals getoond in (43b). Er kan dus gesteld worden op basis van deze voorbeelden dat er ook comparatieve complementen zijn die geen zinscomplement als basis hebben.

Lindenbergh (2016) verdeelt Nederlandse comparatieve constructies daarom in drie categorieën: zinscomparatieven, gereduceerde zinscomparatieven en comparatieven met een woordgroep als complement. Zinnen zoals (39a) bevatten weliswaar slechts een DP als zichtbaar complement, maar hebben als onderliggende syntactische structuur een volledige zin als complement van de comparatief, deze worden door Lindenbergh tot ‘gereduceerde zinscomparatieven’ gedoopt. Als comparatieven met woordgroep als complement gelden binnen deze classificering alleen nog de comparatieve complementen waarbij geen volledige zinscomparatief kan gereconstrueerd worden. In (44) zijn voorbeelden van deze drie categorieën te zien, waarbij (44a) een zinscomparatief weergeeft, (44b) een gereduceerde zinscomparatief en (44c) een comparatief met woordgroep als complement.

- (44)a. Hans is sneller dan jij bent.
- b. Hans is sneller dan jij.
- c. Hans is sneller dan jou.
- d. *Hans is sneller dan jou bent.

Voor zinnen als in (44c) met een oblique pronomen is het onmogelijk om het complement te herleiden tot een volledig zinscomplement, zoals ook in (41c) al getoond is. Dat (44d) ongrammaticaal is, is dan ook niet onverwacht, aangezien (44a) en (44c) niet gebaseerd zijn op dezelfde onderliggende syntactische structuur (Lindenbergh 2016, p. 75).

Zoals in de vorige paragraaf al kort benoemd, is het voor oblique vormen eveneens onmogelijk om in subcomparatieven voor te komen, zoals ook in (23) al getoond is. Hieronder is dit nogmaals te zien in (45).

- (45)a. Mijn vriendinnen hebben meer ijsjes dan ik.

¹⁶ (42) en (43) zijn overgenomen van Pinkham (1982, p. 133, ex. (86) en (87)).

- b. Mijn vriendinnen hebben meer ijsjes dan mij.
- c. Mijn vriendinnen hebben meer ijsjes dan ik hamburgers.
- d. *Mijn vriendinnen hebben meer ijsjes dan mij hamburgers.

De ongrammaticaliteit van (45d) bevestigt de hypothese dat oblique vormen alleen in comparatieven met een woordgroep als complement kunnen voorkomen als er uitgegaan wordt van een analyse waarbij subcomparatieven altijd comparatieven zijn met een zinscomplement. Dit lijkt een logische gevolgtrekking, aangezien van subcomparatieven, voor zover mij bekend, altijd een onderliggende zin gereconstrueerd kan worden (46).

- (46)a. Mijn vriendinnen hebben meer ijsjes dan dat ik hamburgers heb.
- b. Zij hebben meer tafels dan dat wij stoelen hebben.
- c. De deur is smaller dan dat de tafel breed is.

Aansluitend hierop is het ook interessant om te zien hoe de subcomparatief zich gedraagt ingebed in het middenveld van de zin, zoals hieronder te zien is.

- (47)a. Ik had gedacht dat Hans meer stoelen dan ik tafels zou hebben.
- b. ??Ik had gedacht dat Hans meer stoelen dan ik tafels heb zou hebben.

Dit is extra bewijs dat erop duidt dat het voorkomen van een comparatief met zinscomplement in het middenveld niet het probleem is, maar dat het al dan niet finiete werkwoord het probleem vormt. Het is niet duidelijk waarom de subcomparatief met meer dan één zinsdeel een minder groot probleem zou zijn dan een simpele nominatiefvorm. Hier zou nader naar gekeken moeten worden.

Er zijn voor de analyse van comparatieven met woordgroepcomplement twee soorten analyses te vinden (o.a. Jäger 2019, Bhatt & Takahashi 2007; 2011). De eerste is de aanname dat het complement altijd een zinscomplement als basis heeft, ook wel *Reduction Analyses* genoemd. De tweede soort zijn de zogenaamde directe analyses, waarbij wordt aangenomen dat een comparatief met woordgroep als complement daadwerkelijk alleen uit het comparatieve partikel plus een DP, PP, etc. bestaat, dus zonder onderliggende zinsstructuur. Op grond van bovenstaande observaties en argumenten zal in deze scriptie worden uitgegaan van een directe analyse van comparatieven met woordgroepcomplementen. Hier zal in hoofdstuk 5 en 6 weer op teruggekomen worden.

Naast de hierboven besproken woordgroepcomplementen en zinscomplementen in de comparatieve constructie, lijkt het zelfs mogelijk om slechts een deel van een woordgroep als complement te hebben, dit is geïllustreerd in (48).

- (48)a. Hij vertelde dat Nederland liever tulpen uitvoert dan in.
- b. Hij wil liever vier appels eten dan drie.

In (48a) is te zien hoe alleen het gedeelte *in* van het werkwoord *invoeren* zichtbaar is, in (48b) is alleen het telwoord *drie* van de woordgroep *drie appels* zichtbaar aanwezig. Deze zichtbare delen van woordgroepen lijken wel altijd herleid te kunnen worden tot een volledig woordgroepcomplement of zinscomplement, zoals in (49) te zien is.

- (49)a. Hij vertelde dat Nederland liever tulpen uitvoert dan tulpen invoert.
- b. Hij wil liever vier appels eten dan drie appels.

Zoals ook al gezien kon worden in (24c,d), hieronder herhaald als (50a,b), is het mogelijk om preposities binnen het comparatieve complement onuitgesproken te laten.

(50)a. Hij geeft meer om Kelly dan mij.

b. Hij geeft meer om hem dan [CD: hij veel om mij geeft].

Zonder de prepositie *om* in (50a) is de zin ambigu. Wanneer deze prepositie wel aanwezig zou zijn, zoals gereconstrueerd in (50b), kan *mij* niet anders dan als deel van de prepositie *om*, dus zonder subjectinterpretatie begrepen worden. Het betekent wel dat de een prepositie, zoals *om* hier, in een comparatief complement dus weggelaten kan worden. Dat de prepositie *om* in (50a), het gedeelte *voeren* van het werkwoord *invoeren* in (48a) en het nomen *appels* in (48b) weggelaten kunnen worden, is niet vreemd, aangezien het al eerder genoemde informatie uit de matrixzin betreft. Wel kan dus vastgesteld worden dat in ieder geval voor de hier genoemde voorbeelden deze complementen, die op het oog uit niet meer bestaan dan een gedeelte van een woordgroep, te herleiden zijn tot woordgroepcomplementen of zinscomplementen. Dat betekent dat deze voorkomens wel verklaard kunnen worden met een reductie analyse.

4. Vergelijking andere constructies

Zoals in het vorige hoofdstuk uitvoerig besproken, kunnen in Nederlandse comparatieven oblique vormen voorkomen die een subjectinterpretatie hebben. In dit hoofdstuk worden een aantal andere constructies besproken waarin eveneens oblique vormen met subjectinterpretatie voorkomen in 4.1. Deze constructies worden vergeleken met de comparatiefconstructie en er wordt geanalyseerd in hoeverre deze constructies gelijke eigenschappen hebben. In 4.1.1 worden AcI-constructies besproken en in sectie 4.1.2 wordt aandacht besteed aan de ‘absolute *met*-constructie’. In het tweede gedeelte van dit hoofdstuk, in sectie 4.2, worden verschillende voorkomens van *dan* vergeleken en wordt besproken in hoeverre de grammaticale eigenschappen van de verschillende gebruiken van *dan* kunnen helpen bij het verklaren van het comparatieve *dan* en zijn complement.

4.1 Constructies met oblique pronomina

4.1.1 AcI-constructie

Een eerste constructie waarin oblique vormen met een subjectinterpretatie kunnen voorkomen is de AcI-constructie (Accusativus cum Infinitivo), waarbij, zoals de naam al aangeeft, er in een infinitiefzin een accusatiefvorm voorkomt in plaats van een nominatiefvorm (zie voor AcI-constructies en IPP-effect Bennis & Hoekstra 1989; Broekhuis & Corver 2015, pp. 614-615). In (51a) wordt getoond hoe normaliter een participium en een grammaticaal subject in nominatiefvorm voor zouden komen, waar bij een AcI-constructie een infinitief en een oblique vorm voorkomt. In (51c), (52) en (53) zijn voorbeelden te zien van zulke AcI-constructies.

(51)a. dat Jan mij heeft gehoord.

b. *dat Jan mij heeft horen.

c. dat Jan [mij een liedje *t*] heeft horen zingen.

d. *dat Jan [mij een liedje *t*] heeft gehoord zingen.¹⁷

- (52)a. Tom ziet Maartje zingen.
b. Tom ziet haar zingen.
c. Tom ziet haar een liedje zingen.
d. *Tom ziet zij_i zingen_i.
e. Tom wil Saskia een brief schrijven.
f. Hij wil Saskia een brief schrijven.

- (53)a. Ik zag hem Piet een klap geven.
b. Ik zag dat hij Piet een klap gaf.¹⁸

Een vergelijking van (51a) met (51b) toont dat in een reguliere bijzin een participium moet voorkomen en geen infinitief. In (51c) is een zin te zien met IPP (*Infinitivus pro Participio*) - effect, waarbij juist een infinitief voor moet komen in plaats van een participium (51d). In (52) moet *Maartje* of *haar* worden geïnterpreteerd als degene die zingt, dus het subject van de infinitief *zingen*. Wanneer *een liedje* wordt toegevoegd (52c) is het duidelijk dat ook dit hoort bij de infinitief *zingen* en niet bij het matrixwerkwoord *horen*. In deze zinnen heeft *Maartje* of *haar* dus de subjectinterpretatie, hoewel het geen nominatiefvorm is. (52e) lijkt hier erg op, maar een van de verschillen is dat het subject van de matrixzin ook het subject is van de infinitief *schrijven* en zoals in (52f) te zien, is *Tom/ hij* hier met nominatiefnaamval aanwezig en is dit dus geen geval waarin er een ander zinsdeel de subjectinterpretatie krijgt. (53) laat zien dat de zin met een infinitief en een oblique pronomen (53a) kan worden veranderd wanneer er een finiet CP-complement van gemaakt wordt, zoals in (53b) gedaan is. In (53b) is er wel een finiet werkwoord beschikbaar waardoor er een nominatieve naamval toegekend kan worden aan het subject.

Het is niet gek dat deze AcI-constructies juist voorkomen in zinnen met een IPP-effect, aangezien er door de afwezigheid van een finiet werkwoord geen nominatief naamval beschikbaar is voor het contextuele subject en er daarom een oblique vorm gebruikt moet worden.

In comparatieve constructies is er dan wel geen sprake van een IPP-effect, maar in de comparatieven met een oblique pronomen in het complement is het net zo goed onmogelijk om een finiet werkwoord te realiseren, zoals ook al getoond is in hoofdstuk drie. In de volgende paragraaf zal een andere constructie met oblique vormen met subjectinterpretatie worden besproken.

4.1.2 Absolute *met*-constructie

Een andere constructie met oblique vormen in plaats van nominatiefvormen is de absolute *met*-constructie. In deze constructie wordt het voorzetsel *met* gevolgd door twee constituenten, een nominale constituent en een andere constituent (Smits & Vat 1984-1985; Beliën 2021, Beliën & Rys 2021). Een aantal voorbeelden van zinnen met deze constructie is te vinden in (54), (55) en (56).

¹⁷ De voorbeelden in (51) zijn ontleend aan Bennis & Hoekstra (1989, p. 35, ex. (30a) en (30b).

¹⁸ (52) is gebaseerd op voorbeelden van Haeseryn, et al. (2019), (53) is hieruit letterlijk overgenomen.

- (54)a. Met een glas champagne in de hand verwelkomt hij de genodigden.
b. Met het hoofd gebogen komt het jongetje naar voren.¹⁹

- (55)a. Met hem in het dorp zijn we verzekerd van de nodige roddels.
b. *Met hij in het dorp zijn we verzekerd van de nodige roddels.

- (56)a. Met haar ontslagen gaan we sowieso failliet.
b. *Met zij ontslagen gaan we sowieso failliet.

In (54) zijn twee algemene voorbeelden te zien van de constructie. In (55) en (56) wordt getoond dat het pronomen dat volgt op *met* geen nominatief pronomen kan hebben, maar altijd een oblique pronomen moet zijn.

Zoals in Beliën (2021) wordt geobserveerd is in deze constructie sprake van een bijzondere relatie tussen de twee constituenten: “[d]e laatste constituent beschrijft de tijdelijke toestand waarin de referent van de nominale constituent verkeert.” Dit is hieronder schematisch weergegeven.

(57) *Met* – NP – XP²⁰

Deze absolute *met*-constructie is in de literatuur op diverse manier geanalyseerd.²¹ De eerste analyse is dat het complement van *met* een zinsachtige status heeft. Een andere dat het complement moet worden geïnterpreteerd als een PP of, volgens een derde verklaring, als een small-clause (Smits & Vat, 1984-1985).

Samenvattend valt te zeggen dat zowel bij de AcI-constructie als bij de absolute *met*-constructie, de oblique vorm voorkomt bij gebrek aan nominatiefnaamval, door afwezigheid van een finiet werkwoord. Dit is ook het geval voor andere constructies waarin een oblique vorm met subjectinterpretatie voorkomen zonder finiet werkwoord, zie bijvoorbeeld onderstaande zin met small clause.

- (58)a. Ik wil jou van mijn boot af.
b. Ik wil dat jij van mijn boot gaat/bent.
c. *Ik wil dat jou van mijn boot gaat/bent.²²

In deze small clause wordt *jou*, een oblique pronomen, gebruikt, maar zoals in (58b) te zien is, is dit pronomen hier wel subject van *van mijn boot af*. Wanneer de zin dus wordt gereconstrueerd tot een zin met een finiet werkwoord, moet het pronomen nominatiefnaamval

¹⁹ (54) is letterlijk ontleend aan Beliën (2021, ex. 1a en 1c).

²⁰ De structuur in (57) is overgenomen uit Smits & Vat (1984-1985, p. 445, ex. (5)).

²¹ In de literatuur wordt meestal gesproken over deze constructie als de *absolute met-constructie*, maar hetzelfde fenomeen geldt ook voor zinnen met *zonder* (Beliën (2021); Beliën & Rys (2021)). Zie (i) en (ii) als de tegenhangers van (55) en (56) met *zonder*.

- (i) Zonder hem in het dorp zijn we verzekerd van de nodige roddels.
(ii) Zonder hem ontslagen gaan we sowieso failliet.

Het is niet gek dat *met* en *zonder* op deze zelfde wijze gebruikt worden, aangezien ze dezelfde functie hebben als semantische antoniemen. In het vervolg zal ik hierin geen onderscheid maken, maar net als de meeste literatuur spreken over de *absolute met-constructie*.

²² (58) is gebaseerd op een voorbeeld dat Smits & Vat geven (1984-1985, p. 450, ex. (29)).

ontvangen en is een oblique pronomen niet meer grammaticaal (58c). Wanneer uitgegaan wordt van een directe analyse van de comparatief met woordgroep als complement lijkt dit eveneens de juiste analyse te zijn: er is geen finiet werkwoord in dit complement beschikbaar, waardoor het subject niet verplaatst naar de TP/IP om daar de nominatiefnaamval toegekend te krijgen.

4.2 *Dan* in andere contexten

Het partikel *dan* wordt in het Nederlands op meerdere manieren gebruikt. Het gebruik van *dan* als comparatief partikel is uiteraard het gebruik dat in deze scriptie van belang is, maar in deze sectie wordt nader ingegaan op andere voorkomens van *dan* om te analyseren of er eigenschappen zijn die inherent aan dit partikel zijn en in hoeverre dergelijke eigenschappen een licht kunnen werpen op de comparatieve constructie die in deze scriptie wordt besproken.

Zoals Hubers (2012) onderscheidt, kan *dan* naast het gebruik als comparatief partikel ook voorkomen als zinsadverbium (59), als temporeel adverbium (60) en als partikel (61).

(59) a. Nou als dat de helft zou zijn **dan** zou dat een stuk prettiger zijn.

b. **Dan** doe je 't te goed.

(60) a. Ik kan **dan** bij m'n ouders slapen.

b. [...] en **dan** worden 't weilanden aan weerskanten of aan één kant.

(61) a. 't is echt zo'n soort Fredbus maar **dan** is ie vuurrood.

b. Dan heeft ie twee banken een tafeltje en **dan** nog een eettafel.²³

Het woord *dan* heeft niet altijd zoveel verschillende gebruikswijzen gekend, Rutten (2012) bespreekt hoe *dan* zich in de loop der eeuwen heeft ontwikkeld.²⁴ De oudste voorkomens van dit woord lijken in de functie van temporeel bijwoord en als partikel na comparatief te zijn (zie Philippa et al. 2003-2009). In de eeuwen daarop heeft *dan* meer functies ontwikkeld, hoewel sommigen daarvan ook al weer verloren zijn gegaan. Rutten (2012) noemt naast het comparatieve gebruik onder andere nog drie andere functies van *dan* in het hedendaagse Nederlands, namelijk een sequentiële functie (62a), een consequentiële functie (62b) en een modale functie (62c).

(62) a. Eerst willen we spreken over apen en **dan** over koeien.

b. Als het dier verwond is aan zijn nek, **dan** is hij dodelijk gewond.

c. Wat zal ik **dan** doen met Jezus?²⁵

²³ (59)-(61) zijn voorbeelden die Hubers aanhaalt vanuit zijn verzamelde corpus (2012, p. 3-4, ex. (3a-f)).

²⁴ Er is meermaals aandacht besteed aan de ontwikkeling van *dan* tot meerdere functies, ook in vergelijking met de cognaten in het Engels *then/than* en Duits *denn*, juist ook wat betreft het partikel in de comparatief. Zie hierover bijvoorbeeld Rutten (2012), Reinartz, De Vos & De Hoop (2016), Jäger (2019), Trotzke & Haegeman (2019).

²⁵ De voorbeelden in (62) zijn vrij vertaalde Middelnederlandse voorbeelden die Rutten geeft (2012, p. 305, ex. (3)-(5)).

Een eigenschap die (het vroegere) *dan* en comparatieve complementen gemeen hebben is de monotoon dalende context die zij creëren. Dat complementen van comparatieven monotoon dalende contexten zijn, is hieronder geïllustreerd (Hoeksema 1983, Postma 2006).

- (63)a. Jan maakte meer fouten dan ook maar iemand op enig moment had kunnen bevroeden.²⁶
b. Jan maakte meer fouten dan had gehoeven.

(64)*Ook maar iemand had kunnen bevroeden dat Jan veel fouten maakte.

Zoals (63) laat zien kunnen negatief polaire elementen zoals *ook maar* en *enig* voorkomen in comparatieve complementen, wat betekent dat deze complementen monotoon dalende contexten zijn. Deze elementen kunnen namelijk niet voorkomen buiten dergelijke contexten, waarvan (64) een voorbeeld is. De monotoon dalende context van een comparatief is vrij logisch wanneer naar de betekenis van de zin wordt gekeken. Zoals Rutten (2012, p. 307) bespreekt, wordt de comparatief ook wel zo geanalyseerd op basis van de logische betekenis, waar *Marie is langer dan Jan* correspondeert in betekenis met *Jan is lang, maar Marie is langer*. Aangezien *maar* negatief stuurt, is het niet gek dat het complement met een betekenis *maar Marie is langer* negatieve elementen licentieert. Het blijkt dus niet alleen uit de mogelijkheid van deze negatieve elementen, maar ook uit de betekenis van het comparatieve complement zelf.

Volgens Postma (2006) is het niet mogelijk om bij *dan* buiten de comparatieve complementen NPI's (*Negative Polarity Items*) te krijgen (zie (65)), *dan* zou deze mogelijkheid hebben verloren in de loop van de tijd. Deze eigenschap bezitten de andere partikels die in de comparatief gebruikt kunnen worden (zie voetnoot 2) nog wel, dat is te zien wanneer deze in andere contexten in het alledaagse Nederlands gebruikt worden, zoals in (66) voor *als* en *of* wordt getoond.

(65)*Dan zag ik ook maar één student.

- (66)a. **Als** je ook maar één keer in Parijs was geweest, dan had je de Eiffeltoren gekend.
b. Ik betwijfel **of** er ook maar iemand zal komen.²⁷

Dat dit wel mogelijk is voor de andere comparatieve partikels in tegenstelling tot *dan*, verklaart volgens Postma het fenomeen dat *als* terrein wint ten opzichte van *dan*.

Postma (2006) beargumenteert dat *dan* oorspronkelijk wel degelijk een monotoon dalende context creëerde. Volgens hem is *dan* samengesteld uit “*dat* + *en* waarbij *en* het

²⁶ (63a) is afkomstig uit Postma (2006, p. 4, ex. (4)).

²⁷ (65) en (66) zijn afkomstig uit Postma (2006, p. 4, ex. (6) en (5) resp.).

negatieve polaire cliticum is.”²⁸ Dit werkt dan hetzelfde als bij n-woorden zoals *niemand*, *nooit* en *nergens*, waarbij het cliticum *en* als prefix aanwezig is. Ook deze woorden licentiëren NPI’s, zoals in de voorbeelden hieronder te zien is.

- (67) a. Ik heb **nergens** ook maar iemand kunnen vinden.
b. Ik heb **niemand** hoeven afmelden voor de eerste bijeenkomst.
c. Ik hoef gelukkig **nooit** iemand uit de familie te ontmoeten.

- (68) a. *Ik heb twee mensen hoeven afmelden voor de eerste bijeenkomst.
b. *Ik hoef gelukkig iemand uit de familie te ontmoeten.

In (67) is te zien dat *nergens*, *niemand* en *nooit* NPI’s licentiëren. (68) laat zien dat het werkwoord *hoeven* daadwerkelijk een negatief polair element nodig heeft om te kunnen voorkomen. Op dezelfde manier kon *dan* voorheen dus ook NPI’s licentiëren, maar deze eigenschap heeft het partikel verloren. Postma (2006) geeft als vermoedelijke oorzaak voor het verdwijnen van deze monotoon dalende context een herinterpretatie van het partikel *dan*, waarin de hedendaagse taalgebruiker in het partikel het negatieve *ne* niet meer herkent.

Hoewel *dan* dit kunnen licentiëren van NPI’s verloren heeft, is *dan* nog altijd onderdeel van uitdrukkingen die ook monotoon dalende contexten creëren. Dit is bijvoorbeeld het geval voor uitdrukkingen zoals *wie dan ook* en *wat dan ook* (Hoeksema 2012; Bossuyt 2020). Vermoedelijk berust dit dan op een overblijfsel van het vroegere systeem.

- (69) Ik hoef wat dan ook te doen en ik word ontslagen.

Daarnaast kan deze uitdrukking ook gebruikt worden zonder het partikel *dan*, zie hieronder.

- (70) Ik hoef wat ook te doen en ik word ontslagen.

Er zou kunnen worden beredeneerd dat *dan* wel degelijk aanwezig zou zijn in de onderliggende structuur van (70) maar slechts onuitgesproken blijft en dat (69) dus een uitspelling zou zijn van wat de zin zonder deletie zou zijn. Tegelijkertijd kan de afwezigheid van *dan* in (70) juist ook worden gebruikt om aan te tonen dat *dan* niet noodzakelijk is om de monotoon dalende context te creëren, maar dat dit een eigenschap is geworden van de constructie zelf, waar *dan* niet meer voor nodig is. Aangezien *dan* in zijn andere functies in

²⁸ *En* was in het Middelnederlands en Vroegnieuwlands deel van het negatiesysteem in het Nederlands. In de oudste teksten bestond de negatie uit een enkelvoudige negatie van dit preverbale *ne* (zie (i)) en in de loop der tijd ontwikkelde dit zich tot een tweeledig systeem met het preverbale *ne* en een postverbaal bijwoord *niet* (zie (ii)) (minder frequent ook als postverbaal bijwoord *noit*, *nieman*, etc.). De voorbeelden in (i) en (ii) zijn afkomstig uit Mooijaart & Van der Wal (2011, resp. p. 83 ex. (2) en p. 85 ex. (12)).

- (i) **En** es dit Florijs, mijn soete lief?
‘is dit **niet** Floris, mijn allerliefste?’
(ii) Wy **en** hebben **niet** meer als vijf brooden, ende twee visschen.
‘wij hebben niet meer dan vijf broden en twee vissen.’

Het Frans kent nog steeds een dergelijke tweeledige negatie met *ne ... pas*.

De analyse van Postma (2006) dat *dan* uit *dat + ne* zou bestaan, heeft dus betrekking op dit negatieve element *ne*. In bepaalde Nederlandse dialecten zijn (er nog resten van) deze negatiesystemen in gebruik. Zie voor de distributie van verschillende negatiesystemen in het Nederlands de SAND (Barbiers et al. 2006, volume II, hoofdstuk 4).

het hedendaagse Nederlands geen NPI's meer licentieert, ben ik geneigd de laatste redenering aan te nemen die zegt dat *wat/wie dan ook* als vaste constructie de monotoon dalende context creëert en dat de negatief polaire elementen dus niet meer door *dan* gelicentieerd worden.

Uit de in dit hoofdstuk besproken constructies, kunnen de volgende conclusies getrokken worden. De hier besproken constructies die net als comparatieve complementen oblique pronomina met subjectinterpretatie vertonen, de AcI-constructie en de absolute *met*-constructie, bleken allebei de oblique vorm te vertonen bij gebrek aan beschikbare nominatiefnaamval. Deze naamval is in deze constructies niet beschikbaar omdat er geen finiet werkwoord aanwezig is. Bij het comparatieve complement met een oblique pronomina lijkt hetzelfde het geval te zijn. Ook hier is geen finiet werkwoord beschikbaar, waardoor er een oblique pronomina moet voorkomen met een subjectinterpretatie. Als deze comparatieven zouden moeten worden gereconstrueerd tot een gehele zin, moet dit een comparatief met zinscomplement worden waarin een nominatiefvorm voor moet komen.

Dat *dan* het negatief polaire karakter verloren zou hebben, maakt voor het huidige onderwerp niet veel uit, aangezien *als* dit kenmerk wel inherent zou hebben en wat betreft het kunnen voorkomen van oblique pronomina in comparatieve complementen maakt het niet uit of er *als* of *dan* gebruikt wordt. In (71) wordt dit geïllustreerd.

- (71)a. Chris is groter dan mij.
b. Chris is groter als mij.

De kenmerken van het partikel *dan* lijken geen specifiek licht te kunnen laten schijnen op het betreffende verschijnsel van oblique vormen in de comparatieve constructie. In het volgende hoofdstuk bespreek ik de betekenistoekenning van comparatieven.

5. Semantiek van comparatieve complementen

Aangezien comparatieve constructies met oblique pronomina qua betekenis equivalent zijn aan comparatieven met nominatief pronomina, is het van belang om na te gaan welke elementen nodig zijn volgens de bestaande theorieën voor de semantiek van comparatieven om vervolgens na te gaan in hoeverre dit ook toegepast kan worden op comparatieven met een oblique pronomina. Dit zal in dit hoofdstuk besproken worden.

5.1 Verklaring betekenistoekenning comparatieven

In deze paragraaf bespreek ik de meest gangbare theorieën waarmee de semantiek van comparatieven wordt verklaard. Hierbij worden verschillende, elkaar soms aanvullende analyses achtereenvolgens besproken.

Bij een comparatieve constructie is het belangrijk dat de vergeleken adjectieven geschikt zijn om met elkaar te vergelijken en dat de vergelijking dus geïnterpreteerd kan worden. De vergeleken adjectieven moeten tot dezelfde categorie behoren om een grammaticale vergelijking te kunnen vormen (Lechner & Corver 2017, pp. 6-7; Kennedy 2002, p. 572). Dit is met name relevant voor subcomparatieven, omdat bij andere comparatieven met een zinscomplement de adjectieven gelijk zijn, waardoor ze zich per definitie in dezelfde categorie bevinden en dus met elkaar vergeleken kunnen worden. De

reden waarom (72a) grammaticaal is en (72b) ongrammaticaal, is deze (*in*)*commensurabiliteit*, de (on)vergelijkbaarheid, van de adjectieven.

- (72) a. De tafel is langer dan de deur breed.
b. *Lisa is aardiger dan Ruud lang (is).

De adjectieven *lang* en *breed* uit (72a) zijn met elkaar te vergelijken omdat ze deel zijn van dezelfde categorie en op een gelijke schaal gemeten worden. *Aardiger* en *lang* uit (72b) zijn niet met elkaar te vergelijken, omdat de schaal waarop deze twee adjectieven gemeten worden, niet dezelfde is, waardoor deze twee adjectieven niet in dezelfde categorie ingedeeld zijn (zie Lassiter 2011 voor een diepgaande bespreking van dit onderwerp).

Naast dat de adjectieven met elkaar te vergelijken moeten zijn, komen er nog een aantal elementen aan te pas die noodzakelijk zijn om de comparatieve constructie interpreteerbaar te kunnen maken, die zullen hier nu worden besproken. Het adjectief is deel van een functionele *Degree Phrase* (DegP), van deze phrase is het *degree* element *-er* het hoofd.²⁹ Met de combinatie van het adjectief en het morfologische *-er* wordt de zin al scalair opgeroepen.³⁰ Toch is dit niet voldoende om comparatieven volledig te begrijpen, het is namelijk nodig voor de interpretatie van *langer* in (73) dat er een kwantificatie voor *lang* is, zodat er een specificatie van de soort schaal van lengte ontstaat en de lengte van associate en standaard dus op deze schaal te plaatsen zijn. Het is daarom noodzakelijk voor de interpretatie van comparatieven om een (al dan niet zichtbare) *degree* beschrijving in het complement te hebben. Bij comparatieven zoals (74) is deze *degree* beschrijving zichtbaar aanwezig met *2 meter*.

(73) Chris is langer dan Henk

(74) Chris is langer dan 2 meter.

Zinnen zoals in (74) vergen bij het analyseren iets minder moeite dan bijvoorbeeld (75) omdat hier al een concrete, zichtbare *degree* beschrijving aanwezig is. De onderliggende structuur van deze zin is weergegeven in (75).

(75) [TP Chris is [DegP [AP lang] [Deg'-er [dan-XP dan 2 meter]]]].³¹

Degree hoofden selecteren zelf syntactisch hun *degree* complement, zoals gezien kan worden in de verschillen tussen *even lang als*, *langer dan*, *te lang om* (Lechner & Corver 2017, p. 7). In (75) is *lang* dus het hoofd van de AP en selecteert de DegP die hier bestaat uit het *degree* hoofd *-er* en de *dan-XP dan 2 meter*. De reden waarom (74) iets makkelijker te verklaren is dan de zin in (73), is dus doordat de *degree* beschrijving al zichtbaar is, waardoor hier de

²⁹ Er zijn ook analyses waarbij er uitgegaan wordt van een andere volgorde van combineren, waardoor het adjectief zelf zich niet altijd binnen de functionele DegP hoeft te bevinden. Zie voor een overzicht van diverse verklaringen Lechner & Corver (2017, pp. 7-15).

³⁰ In het Nederlands bestaan twee manieren om een de *degree* aan te geven, dit kan morfologisch of perifrastisch. Morfologisch is het meest voorkomend, dit gebeurt door het suffix *-er* te laten volgen op het adjectief. Bij de perifrastische comparatief is wordt het adjectief voorafgegaan door het woord *meer* of *minder*. Dit lijkt geen effect te hebben op het hier besproken fenomeen, dus er zal voor het gemak gesproken worden over het *degree* hoofd *-er*.

³¹ Gebaseerd op het Engelse voorbeeld van Lechner & Corver (2017, p. 7, ex. (19)).

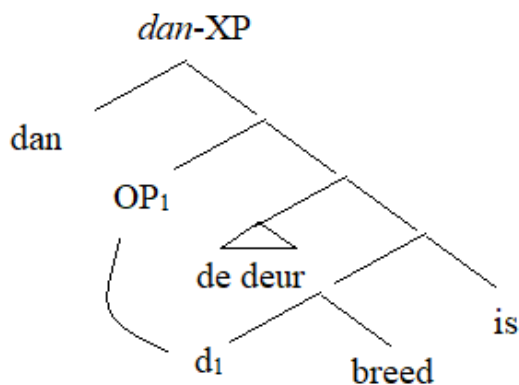
degree beschrijving niet meer hoeft te worden gereconstrueerd. Met de structuur die in (75) is getoond kan de betekenis *De maximale lengte van Chris is meer dan 2 meter* worden toegekend (Lechner & Corver 2017, p. 8).

Om ingewikkeldere comparatieven, namelijk comparatieven zonder concrete *degree* beschrijving (zoals voorbeeld (73)), te kunnen analyseren, wordt er uitgegaan van lege *operator* verplaatsing, zoals in hoofdstuk twee al kort benoemd is. Hieronder wordt (7) uit hoofdstuk twee herhaald als (76).

- (76)a. De tafel is langer dan de deur breed is.
 b. De tafel is langer [*dan-XP* dan OP₁ de deur d₁-breed is].

(76b) laat zien hoe deze lege *operator* in de zin van (76a) aanwezig is. Deze lege operator is vanuit zijn basispositie verplaatst, maar heeft in de basispositie wel een spoor nagelaten (d₁). Deze verplaatsing is nodig om de onderliggende graad, die niet door de inhoud zelf geëxpliciteerd wordt, interpreteerbaar te maken. Het is nodig voor de *operator* om te verplaatsen zodat deze abstracte graadbeschrijving beschikbaar is voor de associate, *de tafel* in (76), die op deze positie c-commandeert over de *degree* beschrijving, terwijl dat niet het geval is wanneer de operator zich in zijn basispositie bevindt, omdat de *operator* daar in de AP-constituent ‘vastzit’. Dit is te zien in de structuur hieronder.

Structuur 1 – [*De tafel is langer*] *dan* de deur breed is’

Er kan getoond worden dat het inderdaad aannemelijk is dat deze *operator* zich bevindt in het comparatieve complement in (76), zoals met voorbeeld (8) in hoofdstuk twee ook al getoond werd. Aan de hand van het toevoegen van graadbeschrijvingen in de zin in (76) wordt geïllustreerd dat de positie van de graadbeschrijving in deze complementen niet beschikbaar is. (8) is hieronder herhaald als (77).

- (77)a. *De tafel is langer dan de deur zo breed is.
 b. *De tafel is langer dan de deur één meter breed is.

De zinnen in (77) worden als bewijs aangevoerd voor het achtergebleven spoor van de lege *operator*, omdat deze voorbeelden laten zien dat het niet mogelijk is om een graad toe te

voegen. Vanuit de theorie van de lege *operator* verplaatsing is dit dus onmogelijk omdat deze positie in de zin al bezet wordt door het achtergelaten spoor van de verplaatste *operator*.

Voorbeelden van subcomparatieven met maatwerkwoorden maken het nog duidelijker dat er een verborgen element aanwezig moet zijn, zoals getoond wordt met onderstaande voorbeelden (78) en (79).³²

- (78)a. *Deze muis weegt gram.
b. Deze muis weegt zes/ zoveel gram.

- (79)a. Jan weegt meer kilo dan deze muis gram weegt.
b. *Jan weegt meer kilo dan deze muis zes/ zoveel gram weegt.

Bij het werkwoord *wegen* kan het maatcomplement niet bestaan uit slechts een substantief in meervoud, maar moet er ook een *degree* beschrijving aanwezig zijn, zoals te zien is aan het verschil tussen (78a) en (78b) (Lechner & Corver 2017, p. 20). Wanneer dit maatwerkwoord echter als matrixwerkwoord in een comparatieve constructie voorkomt, is deze *degree* beschrijving niet nodig (79a) en is de aanwezigheid daarvan zelfs ongrammaticaal (79b). Omdat het ongrammaticaal is wanneer een maatwerkwoord geen *degree* beschrijving heeft, moet aangenomen worden dat er een verborgen element is dat aan deze *degree* beschrijving voldoet en ook de positie hiervan bezet.

Daarnaast zijn de zinnen in (80) en (81) reden om aan te nemen dat er daadwerkelijk een ‘gap’ aanwezig is in subcomparatieven.

- (80)a. Ik ken meer taalkundigen dan jij ontmoet hebt.
b. Ik ken meer taalkundigen dan jij *er* ontmoet hebt.

- (81) Jan kent meer taalkundigen die uit China komen dan ik *er* ken die uit Japan komen.³³

Het clitische pronomen *er* dat hier kan worden toegevoegd (80b), laat zien dat er meer elementen aanwezig zijn in de onderliggende structuur dan (80a) in eerste instantie doet vermoeden. Ditzelfde geldt voor (81), waar eveneens een geval van partitief *er* voorkomt in het comparatieve complement. Dit wijst erop dat al deze ‘*er*-comparatieven’ daadwerkelijk manifestaties zijn van subdeletie, waarbij *er* in zowel (80) als (81) het nomen *taalkundigen* vervangt, terwijl CSD de *degree veel* (‘many’) of *x-aantal* zou hebben gedeleerd (Lechner & Corver 2017, p. 22). Zoals in (82) is te zien is het inderdaad ook niet mogelijk om in het comparatieve complement zowel het partitieve *er* te hebben als een telwoord als *degree* beschrijving.

- (82) *Ik ken meer taalkundigen dan jij *er* drie ontmoet hebt.³⁴

Het is dus duidelijk aangetoond dat subcomparatieven een onderliggende structuur hebben, ook al is deze niet direct zichtbaar. Hetzelfde geldt voor de andere comparatieven met

³² De voorbeelden in (78) en (79) zijn gebaseerd op de Engelse voorbeelden van Lechner & Corver (2017, p. 20, resp. ex. (65) en (66)).

³³ De zinnen in (80) en (81) zijn overgenomen uit Lechner & Corver (2017, resp. pp. 20-22, ex. (72) en (79)).

³⁴ (82) is overgenomen uit Lechner & Corver (2017, p. 22, ex. (80)).

zinscomplementen, alhoewel hierbij normaliter meer constituenten niet zichtbaar aanwezig zijn.

Toch is het lastig deze theorie toe te passen op de comparatieven met woordgroepcomplementen. De voorbeelden die tot hiertoe besproken zijn, betreffen allemaal comparatieven met zinscomplementen of met gereduceerde zinscomplementen. Het lastige aan woordgroepcomplementen is dat hierin geen enkel ander element kan voorkomen, waardoor het ook niet aan te tonen is dat er bijvoorbeeld verplaatste *operators* aanwezig zouden zijn. Zoals in hoofdstuk twee en drie al kort is aangehaald, zijn er ook theorieën waarbij wordt aangenomen dat comparatieven met een woordgroep als complement en comparatieven met een zin als complement een andere onderliggende structuur hebben, dit is het geval volgens de zogenoemde directe analyses. Volgens Bhatt & Takahashi (2007; 2011), die in ieder geval voor het Hindi-Urdu een directe analyse aanhangen, zijn er twee verschillende projecties mogelijk voor dezelfde betekenis. Hierin maken zij onderscheid met wat betreft de interne structuur tussen comparatieven met een zinscomplement tegenover comparatieven met een woordgroep als complement. Zoals zij het benoemen zijn er ‘multiple routes to a single meaning’ (p. 582), meerdere wegen naar één betekenis. Een comparatief met een zinscomplement heeft volgens Bhatt & Takahashi een *degree* hoofd met twee argumenten, terwijl een comparatief met een woordgroep als complement drie hoofden heeft. Hieronder is te zien hoe dit werkt.³⁵

(83) Comparatief met zinscomplement:

Jan is langer dan [Willem is].

- een *degree* hoofd dat combineert met een zin

2-place degree hoofd: 2 argumenten – de mate van Jans lengte, de mate van Willems lengte

(84) Comparatief met woordgroepcomplement:

Jan is langer dan [Willem].

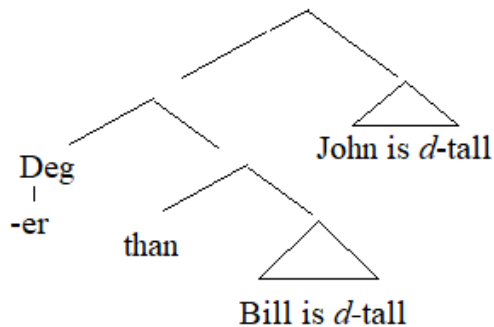
- een *degree* hoofd dat combineert met een individu

3-place degree hoofd: 3 argumenten – Jan, Willem, de eigenschap van lengte

De analyse van zinscomplementen, zoals deze in (83) is weergegeven, is gelijk aan de analyse van Lechner & Corver (2017), zoals deze ook in structuur 1 weergegeven is. Dit ziet er in de structuur van Bhatt & Takahashi als volgt uit.

³⁵ (83) en (84) zijn gebaseerd op de Engelse voorbeelden met hun toelichting van Bhatt & Takahashi (2011, p. 582, ex. (1)).

Structuur 2 – ‘John is taller than Bill is’

Volgens Bhatt & Takahashi (2011) is (84) met de analyse van 3-place *degree* hoofd niet voor elke comparatief met een woordgroep als complement van toepassing. Zij benoemen (op basis van Lechner 2001; 2004) dat Engels en Duits bijvoorbeeld geen comparatieven lijken te hebben met een niet te reproduceren onderliggende zin als complement. Zij spitsen in hun artikelen toe op Hindi-Urdu waarin comparatieven met woordgroepcomplementen voorkomen waaraan echt geen zinscomplement ten grondslag kan liggen.

Een van de vereisten voor de comparatief in het Engels die Bhatt & Takahashi (2011, p. 587, ex. (10)) op basis van Lechner (2004) presenteren, is dat de “standard is c-commanded by everything that c-commands the associate”. Bhatt & Takahashi zien deze vereiste als het cruciale verschil tussen talen waarin alleen gereduceerde comparatieve zinscomplementen voorkomen en talen waarin ook echte woordgroepcomplementen voorkomen. In talen waarin de standaard moet worden ge-c-commandeerd door alles wat ook de associate c-commandeert, kan er geen sprake zijn van een comparatief met een woordgroep als complement, maar zou er altijd sprake zijn van (al dan niet gereduceerde) zinscomplementen. Wanneer deze vereiste in een taal geen rol speelt, is er pas de mogelijkheid om een comparatief met woordgroep als complement te hebben. Voor het Engels geldt zoals benoemd inderdaad dit vereiste, zoals hieronder te zien is.

- (85)a. *More people introduced him_i to Mary than to John_i's mother.
 b. Mary introduced him_i to more people than John_i's mother.

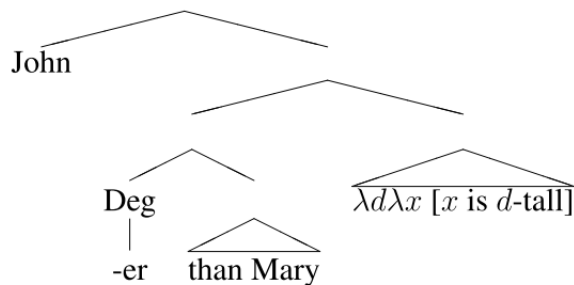
- (86)a. *More people talked to him_i about Sally than about Peter_i's sister.
 b. More people talked to Sally about him_i than to Peter_i's sister.³⁶

Met dit vereiste van c-commanderen is het dus voor het Engels niet mogelijk dat daar comparatieven met woordgroepcomplementen voorkomen, zoals verderop in de voorgestelde analyse van Bhatt & Takahashi duidelijk zal worden. Dat zou ook logisch zijn volgens Bhatt & Takahashi (2011), aangezien de matrixzin en het comparatieve complement in het Engels dezelfde basisstructuur zouden hebben en dat in hun structuur voor woordgroepcomplementen niet het geval is. Dit onderscheid zie ik in het licht van de onderverdeling van Lindenbergh

³⁶ (85) en (86) zijn overgenomen uit Bhatt & Takahashi (2011, p. 587, ex. (11) en (12)).

(2016) in comparatieven met zinscomplementen, comparatieven met gereduceerde zinscomplementen en comparatieven met woordgroepcomplementen, waarbij het Engels en het Duits dan dus alleen de eerste twee zouden hebben en het Hindi-Urdu ook de derde. Bij een *3-place degree* hoofd, zou de hiërarchische boomstructuur er volgens Bhatt & Takahashi zo uitzien (2011, p. 586, ex. (8)):

Structuur 3 – ‘John is taller than Mary’

$\exists d [\text{tall}(j,d) \wedge \neg \text{tall}(m,d)]$

Hierbij verplaatst dan de standaard *Mary* en creëert hiermee een predicaat van individuen. Daarna verplaatst ook de *degree phrase* naar het predicaat van individuen, dat bij de vorige stap gecreëerd is met de verplaatsing van de associate. Deze wordt hierna gecombineerd met de vP en de associate DP. In hoofdstuk zes wordt nader ingegaan op de precieze afleiding van deze structuur.

De uiteindelijke betekenis van deze structuur is hetzelfde als de betekenis van de structuur voor comparatieven met zinscomplementen, maar toch lijkt de betekenisopbouw anders. De individuen *John* en *Mary* worden hier vergeleken op een schaal van lengte, terwijl dit in een klassieke reductieanalyse eerder zou zijn dat de lengte van *John* en de lengte van *Mary* met elkaar vergeleken worden. Dit verklaart ook waarom een comparatief zinscomplement onder andere de lege *operator* en (verzwegen) *degree* beschrijving nodig heeft: het complement moet hierbij echt de lengte van *Mary* bevatten, terwijl dit in de *dan*-XP in structuur 3 niet nodig is.

In paragraaf 5.2 wordt besproken in hoeverre deze analyses ook van toepassing zouden kunnen zijn op comparatieven met oblique vormen in het Nederlands.

5.2 Toepassing

Hierboven is besproken hoe, volgens een aantal eerdere analyses, de betekenistoekenning van de comparatieve complementen wordt verklaard. Voor de verklaring van Lechner & Corver (2017) zijn verschillende elementen nodig: een lege *operator* verplaatsing, een verborgen *degree* element en *gapping*. Omdat er geen betekenisverschil lijkt te zijn tussen een comparatief met zinscomplement (87a) en (87b) en een comparatief met een woordgroep als

complement (87c) moet ook voor de comparatieven met een woordgroepcomplement verklaard worden hoe zij deze zelfde betekenis toegekend krijgen.

- (87)a. Tom is groter dan zij.
- b. Tom is groter dan zij is.
- c. Tom is groter dan haar.

In deze paragraaf wordt daarom besproken hoe deze analyses van toepassing kunnen zijn voor de comparatief met woordgroepcomplement in het Nederlands.

Het is lastig om de analyse zoals Lechner & Corver (2017) deze beschrijven voor comparatieve constructies ook toe te passen op de comparatieven met alleen een woordgroep als complement. Omdat er geen te reconstrueren onderliggende zin is, is het ook niet aan te tonen dat er lege *operator* verplaatsing is of een verborgen *degree* element aanwezig is. Juist omdat er dus geen extra zinsdelen mogelijk zijn in het complement van comparatieven met een oblique pronomen, is het ook onwaarschijnlijk dat er wel allerlei verborgen constituenten aanwezig zijn. Een analyse voor comparatieven met woordgroepcomplementen Bhatt & Takahashi (2007; 2011) voorstellen, zou op het eerste gezicht beter passen, omdat hierbij geen onzichtbare zinsdelen die niet aangetoond lijken te kunnen worden een belangrijke rol hebben, maar juist omdat volgens deze analyse eenzelfde betekenis bereikt kan worden als met de comparatieven met zinscomplementen, maar op een andere manier.

Wat lastig op te lossen is, is de vereiste die al door Lechner (2004) werd gesteld waarbij in een comparatief de standaard moet worden ge-c-commandeerd door alles waardoor ook de associate ook wordt ge-c-commandeerd. Zoals gezien is het kennelijk in het Engels noodzakelijk om op deze wijze te c-commanderen, waaruit volgt dat bepaalde verwijzingen grammaticaal zijn (te verklaren door de *binding principles*) en andere niet, afgaande op de intuïtie van Lechner (2004) waar ook op wordt vertrouwd door Bhatt & Takahashi (2011). Dit was te zien in de voorbeelden (85) en (86). Bhatt & Takahashi benoemen dat in talen waar de directe analyse beschikbaar is, er geen bewijs is voor deze ‘binding generalization’.

Mijn intuïtie en die van enkele andere moedertaalsprekers van het Nederlands is anders wat betreft de grammaticaliteit van (88) en (89), de Nederlandse vertalingen van respectievelijk (85) en (86).

- (88)a. ??Meer mensen stelden hem_i voor aan Marie dan aan Jans_i moeder.
- b. ??Marie stelde hem_i aan meer mensen voor dan Jans_i moeder.

- (89)a. ??Meer mensen praatten tegen hem_i over Sarah dan over Peters_i zus.
- b. ??Meer mensen praatten tegen Sarah over hem_i dan tegen Peters_i zus.

De reacties van de moedertaalsprekers is hierbij vooral dat de voorbeelden in heel specifieke contexten wel de aangegeven index zouden kunnen hebben, maar men ziet geen echt verschil tussen de a- en b-voorbeelden. Als het daadwerkelijk het geval is dat deze intuïties over het Nederlands en Engels kloppen, dan kan het zijn dat hier ook een verschil ligt met betrekking tot de mogelijkheid van verschillende soorten comparatieve complementen.

Daarnaast is een belangrijk argument tegen het voorkomen van woordgroepen als complementen in Engelse comparatieven dat al de Engelse complementen tot zinnen te

reconstrueren zijn. Aangezien dit een groot verschil is tussen het Nederlands en het Engels en ook de binding in (88) en (89) zich in het Nederlands niet zo duidelijk uit, is dit voldoende om deze woordgroepanalyse voor het Nederlands als basis aan te nemen. Deze analyse van Bhatt & Takahashi zal daarom een belangrijk onderdeel zijn van mijn eigen analyse die in het volgende hoofdstuk geformuleerd zal worden.

6. Naar een nieuwe analyse

Zoals gezegd moet een nieuwe analyse de volgende elementen kunnen verklaren.

- (i) Waarom zowel nominatiefvormen als oblique vormen kunnen voorkomen.
- (ii) Of de oblique vormen fungeren als grammaticaal subject of een andere functie hebben.
- (iii) Hoe semantiek wordt toegekend aan comparatieven met oblique pronomina.
- (iv) Hoe comparatieven met verschillende soorten complementen zich anders gedragen ten opzichte van oblique vormen en hoe dit correspondeert met de onderliggende syntactische structuur.

In dit hoofdstuk wordt een analyse geopperd die deze elementen kan verklaren en daarmee een voorstel voor de onderliggende syntactische structuur van comparatieve complementen met een oblique pronomina.

Hoofdstuk 3 en hoofdstuk 5 hebben aangetoond dat het onhoudbaar is om uit te gaan een *Reduction Analysis* als verklaring voor de comparatieven met een woordgroep als complement, waaronder ook de comparatieven met oblique pronomina vallen. Het is namelijk nooit mogelijk om deze woordgroepcomplementen te reconstrueren tot een grammaticale zin zoals dit wel mogelijk is bij gereduceerde zinscomplementen. Dit wordt nog versterkt door de voorbeelden van andere constructies met oblique vormen die een subjectinterpretatie hebben, zoals in het vierde hoofdstuk is besproken. Deze constructies bleken oblique vormen in plaats van nominatiefvormen te vertonen omdat er geen finiet werkwoord beschikbaar was en hierdoor dus ook geen nominatiefnaamval. Wanneer de zinnen omgebouwd werden tot finiete zinnen, werden de oblique vormen ongrammaticaal en was het dus verplicht een nominatiefvorm te gebruiken. Hierop gebaseerd is mijn analyse dus een directe analyse, waarbij ik uitga van een andere onderliggende structuur bij comparatieven met een woordgroep als complement dan de structuur van comparatieven met zinscomplementen. Ik sluit aan bij de analyse van Bhatt & Takahashi (2011) die geïllustreerd is in (83) en (84), hieronder herhaald als (90) en (91).

(90) Comparatief met zinscomplement:

Jan is langer dan [Willem is].

- een *degree* hoofd dat combineert met een zin

2-place degree hoofd: 2 argumenten – de mate van Jans lengte, de mate van Willems lengte

(91) Comparatief met woordgroepcomplement:

Jan is langer dan [Willem].

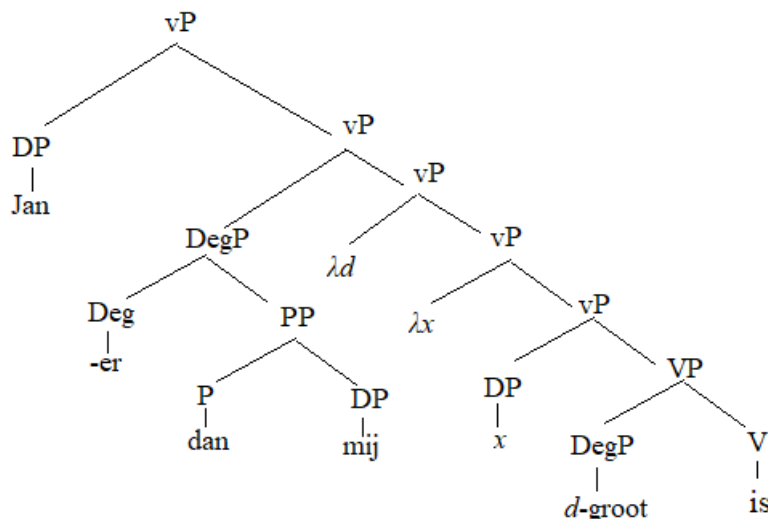
- een *degree* hoofd dat combineert met een individu

3-*place degree* hoofd: 3 argumenten – Jan, Willem, de eigenschap van lengte

Afgaande op Lindenbergh (2016) ga ik er vanuit dat de comparatieve complementen in het Nederlands in drie categorieën te verdelen zijn: comparatieven met zinscomplementen, comparatieven met gereduceerde zinscomplementen en comparatieven met woordgroep als complement. Deze driedeling heb ik gecombineerd met de indeling van Bhatt & Takahashi (2011) en dat zorgt ervoor dat onder (90) de comparatieven met zinscomplementen en de comparatieven met gereduceerde zinscomplementen vallen en dat de comparatieven met een woordgroep als complement onder (91) vallen. Ambigüiteit in zinnen zoals in (24b,c) zijn dan te verklaren door aan te nemen dat er deze twee mogelijke onderliggende structuren zijn die beide een andere betekenis hebben. In mijn analyse ga ik er dus vanuit dat de comparatieve complementen waarin oblique pronomina voorkomen onder de complementen met woordgroep vallen en daarmee onder de analyse in (91), terwijl de comparatieven waarin nominatief pronomina worden gebruikt, onder de analyse in (90) vallen. De maatstaf die ik hierbij hanteer is dus het al dan niet kunnen reconstrueren van een onderliggende zinsstructuur. Met een dergelijke directe analyse is er direct een verklaring voor de verschillen in distributie van de oblique pronomina in vergelijking met nominatief pronomina in comparatieven, dit komt omdat er een andere syntactische structuur ten grondslag ligt aan de complementen.

In de onderstaande structuur is geïllustreerd hoe de Nederlandse comparatieven met een woordgroep als complement er volgens de analyse van Bhatt & Takahashi (2011) uit zouden zien.

Structuur 4 – ‘Jan is groter dan mij’

Allereerst wordt de object DP *mij* gecombineerd met het partikel *dan*, dit predicaat wordt vervolgens weer gecombineerd met het *degree* hoofd *-er*, wat samen de *degree phrase* vormt. Hierna wordt het werkwoord toegevoegd *zijn* toegevoegd, gevolgd door de associate. De associate verplaatst, waarmee hij een predicaat vormt, wat weer leidt tot verplaatsing van de

DegP. De verplaatsing van de DegP neemt de hele XP mee, maar wordt geïnterpreteerd in zijn basispositie.³⁷ Structuur 4 toont de uiteindelijke syntactische representatie van deze derivatie met de achtergelaten sporen.

Deze analyse verklaart ook waarom het ongrammaticaal is om oblique vormen in subcomparatieven te gebruiken, ervan uitgaande dat oblique vormen in deze structuur moeten voorkomen. Bij subcomparatieven is er namelijk sprake van meerdere standaarden, waarvoor binnen deze structuur geen ruimte is. Dit wordt door Bhatt & Takahashi de *Single Standard Restriction* (2011, p. 593) genoemd.

Ook is het binnen deze structuur logisch dat er geen volledige zin ten grondslag ligt van de standaard, omdat er hier geen sprake is van twee zinnen die eenzelfde onderliggende structuur moeten hebben en die vergeleken worden. In de structuur van Bhatt & Takahashi is het eerder het geval dat twee individuen A en B vergeleken worden op de eigenschap van lengte in plaats van dat de lengte van A met de lengte van B vergeleken wordt. Bhatt & Takahashi benoemen ook dat zodra er in het Hindi-Urdu een bepaling zoals ‘gisteren’ wordt toegevoegd aan het woordgroepcomplement, dit direct leidt tot ongrammaticaliteit. Deze ongrammaticaliteit is alleen op te lossen door het hele complement om te bouwen naar een zinsstructuur. Dit komt dus overeen met wat in hoofdstuk drie voor het Nederlands geconcludeerd is.

Er is binnen deze analyse ruimte om verschillende theorieën aan te hangen wat betreft de precieze functie van het comparatieve partikel. Bhatt & Takahashi beargumenteren dat het partikel in het woordgroepcomplement op een prepositie lijkt, dit volg ik in deze analyse, maar dit is te bediscussiëren. Een prepositieanalyse verklaart hier wel weer de mogelijkheid van zowel de oblique vormen als de nominatiefvormen, die ontstaan door verschillende onderliggende structuur van de complementen, waarbij de nominatief pronomina een finiet werkwoord ter beschikking hebben en de complementen met oblique pronomina niet. Er valt hier ook te beargumenteren dat bij de comparatieven met een woordgroep als complement het partikel een prepositie is, waar dit bij comparatieven met een zinscomplement een andere categorie betreft. Bij deze analyse waarbij *dan* een prepositie is en combineert met de simpele oblique vorm, komt dit wel overeen met de eigenschap van preposities met ‘kale’ DP’s te kunnen combineren. Wel is een belangrijk argument voor de analyse van het comparatieve partikel als P hierbij niet meer van belang, omdat de P dan niet de oblique naamval toekent, maar dit al structureel gebeurt door de afwezigheid van een finiet werkwoord.

Het is vanuit het oogpunt van het economische karakter van taal en ook van het minimalistische programma niet verklaarbaar waarom er twee verschillende syntactische structuren beschikbaar zouden zijn voor het creëren van exact dezelfde boodschap. Zoals Bhatt & Takahashi (2011, p. 583) ook benoemen lijken er geen talen te zijn waarin de degree hoofden voor de twee verschillende soorten comparatieven verschillen. De voorkeur om de comparatieven complementen van een gelijke syntactische analyse te willen voorzien, is dan ook volkomen logisch. Toch lijkt het vooralsnog niet mogelijk om een zodanige analyse te formuleren waarmee zowel de comparatieven met (al dan niet gereduceerde) zinscomplementen als de comparatieven met woordgroep als complement verklaard kunnen

³⁷ Voor deze toelichting ben ik sterk afhankelijk van de toelichting van Bhatt & Takahashi (2011, p. 598). Voor de stapsgewijze syntactische representaties zie pp. 599-600.

worden. Totdat er een dergelijke verklaring ontdekt wordt, zal ik uit moeten gaan van twee verschillende onderliggende syntactische structuren voor de comparatieve complementen.

7. Conclusie

In deze scriptie is aangetoond dat het voorkomen van oblique pronomina in Nederlandse comparatieven afwijkt van de reguliere zinscomparatieven en niet verklaard kan worden aan de hand van de standaard *Comparative Deletion* en *Comparatie Subdeletion* analyses. Dit verschil tussen oblique vormen en nominatief vormen, heeft ertoe geleid aan te nemen dat er in het Nederlands meerdere syntactische structuren van comparatieven beschikbaar zijn. Er is beargumenteert dat het onderscheid van Lindenbergh (2016) van comparatieven in comparatieven met een zinscomplement, comparatieven met een gereduceerd zinscomplement en comparatieven met een woordgroep als complement een nuttige verdeling is en dat de comparatieven met slechts een woordgroep als complement een andere onderliggende structuur moeten hebben. Deze structuur is gevonden in de tweedeling die Bhatt & Takahashi (2011) maken, waarbij de comparatief met een woordgroep als complement geanalyseerd zou kunnen worden als een *3-place degree* in plaats van een *2-place degree* voor comparatieven met een (al dan niet gereduceerd) zinscomplement. Dit zijn twee verschillende syntactische operaties waarmee dus op verschillende manieren dezelfde betekenis kan worden gevormd, wat een verklaring biedt voor de verschillen tussen comparatieven waarin oblique pronomina voorkomen en comparatieven waarin nominatief pronomina aanwezig zijn. Dit geeft dan ook direct het antwoord op de hoofdvraag van deze scriptie: hoe kan het voorkomen van oblique vormen in Nederlandse comparatieven syntactisch verklaard worden? Het antwoord hierop is dan dus een syntactische analyse waarbij er een *3-place degree* hoofd is met drie argumenten: de twee vergeleken individuen, of DP's, en de eigenschap van het adjectief dat voor het vergelijken gebruikt wordt. Bij deze analyse is er geen sprake van een finiet werkwoord dat een nominatiefnaamval afdwingt op zijn onderwerp, waardoor de oblique pronomina verklaard worden.

Er is nog verder onderzoek nodig naar de wijze waarop comparatieven in het middenveld kunnen voorkomen. Hierbij moeten er meer variabelen getoetst worden en ook zou het nuttig zijn een breder beeld te kunnen schetsen in hoeverre andere in het middenveld ingebedde zinnen soortgelijke effecten hebben. Daarnaast zal de betrouwbaarheid van de gemiddelde oordelen van de participanten sterk verbeteren wanneer er een grootschaligere survey gehouden zal worden.

Daarnaast is het belangrijk verder onderzoek te doen naar de comparatieven met een woordgroep als complement in het Nederlands. Zoals aangetoond in deze scriptie zijn veel Nederlandse comparatieven wel te analyseren als comparatieven met een (gereduceerd) zinscomplement, maar toch zijn er veel uitzonderingen die nader onderzocht moeten worden. In deze scriptie lag de focus op comparatieven met oblique pronomina die alleen in comparatieven met woordgroepcomplementen bleken voor te komen, maar er zijn meer comparatieven waarvoor geen onderliggend zinscomplement gereconstrueerd kan worden. Een voorbeeld zoals al benoemd werd door Pinkham (1982) en Hoeksema (1983) is van het type *zij rent harder dan het wereldrecord*. Het is relevant om te onderzoeken welke comparatieve complementen nog meer niet anders dan als woordgroepcomplementen geïdentificeerd kunnen worden en te analyseren of hier bepaalde patronen in te ontdekken zijn, ook in

vergelijking met andere talen dan het Nederlands. Het kan hierbij ook relevant zijn om met een historisch taalkundige invalshoek te onderzoeken of er altijd al deze twee soorten comparatieve constructies in het Nederlands aanwezig geweest zijn, of dat deze pas vanaf een bepaalde periode voorkomen.

Ook is het belangrijk om te staven of het daadwerkelijk zo is dat er in het Engels en Duits geen soortgelijke comparatieven met woordgroepcomplementen voorkomen en of Nederlands binnen deze groep van talen echt een uitzondering is. Aangezien ook Hoeksema (1983) al uitzonderingen noemt van het type *zij rent harder dan het wereldrecord*, vermoed ik dat de analyse in ieder geval ook voor het Engels diverser kan zijn dan veelal gedacht. Ook kan hierbij nader worden onderzocht hoe de *binding* principes (zoals de vereiste van het c-commanderen, besproken in hoofdstuk 5) in het Nederlands en Engels zich tot elkaar verhouden in de comparatieve constructie, aangezien hier in deze scriptie onduidelijkheid rondom bestond.

Als laatste wil ik nog noemen dat het ook interessant zou zijn te testen in hoeverre het er toe doet voor het middenveld van de zin welke onderliggende hiërarchische structuur aanwezig is, dus of het gaat om een *2-place degree* hoofd, of een *3-place degree* hoofd.

Referenties

- Alem, A. van, & Barbiers, S. (te verschijnen). Poor weak *het* ‘it’ and agreement patterns in pronominal clefts. *Acta Linguistica Hafniensia*.
- Bacsikai-Atkari, J. (2014). *The syntax of comparative constructions : operators, ellipsis phenomena and functional left peripheries*. Potsdam: Universitätsverlag Potsdam.
- Barbiers, S. et al (2006). *Dynamische Syntactische Atlas van de Nederlandse Dialecten* (DynaSAND). Amsterdam, Meertens Instituut. URL: <http://www.meertens.knaw.nl/sand/>.
- Beliën, M. (2021). 17.4 De absolute *met-* en *zonder-*constructie. *Algemene Nederlandse Spraakkunst*. Geraadpleegd op 29 juni 2021, <https://e-ans.ivdnt.org/topics/pid/ans1705lingtopic>.
- Beliën, M. & Rys, K. (2021). 9.6.3 In de absolute *met-* en *zonder-*constructie. *Algemene Nederlandse Spraakkunst*. Geraadpleegd op 28 mei 2021, <https://e-ans.ivdnt.org/topics/pid/topic-15982557559148906>.
- Bennis, H., & Hoekstra, T. (1989). Why Kaatje was not heard sing a song. In: D. Jaspers (ed.) et al., *Sentential Complementation and the Lexicon*. Dordrecht: Foris Publications, pp. 21-40.
- Besten, H. den (1989). *Studies in West Germanic Syntax*. Amsterdam: Rodopi.
- Bhatt, R., & Takahashi, S. (2007). Direct Comparisons: Resurrecting the Direct Analysis of Phrasal Comparatives. *Semantics and Linguistic Theory* 17, 19-36.
- Bhatt, R., & Takahashi, S. (2011). Reduced and unreduced phrasal comparatives. *Natural Language and Linguistic Theory* 29, 581-620.
- Bresnan, J. W. (1973). Syntax of the Comparative Clause Construction in English. *Linguistic Inquiry* 4(3), 275-343.
- Bresnan, J. W. (1975). Comparative Deletion and Constraints on Transformations. *University of Massachusetts Occasional Papers in Linguistics* 1(4), 45-87.
- Broekhuis, H. (2013a). *Syntax of Dutch. Adjectives and Adjective Phrases*. Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Broekhuis, H. (2013b). *Syntax of Dutch. Adpositions and Adpositional Phrases*. Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Broekhuis, H., & Corver, N. (2015). *Syntax of Dutch. Verbs and Verb Phrases, volume 2*. Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Burger, P., & Jong, J. de (2009). *Handboek stijl. Adviezen voor aantrekkelijk schrijven*. Groningen/Houten: Noordhoff Uitgevers.
- Cardinaletti, A., & Starke, M. (1999). The typology of structural deficiency: On the three grammatical classes. In Henk van Riemsdijk (ed.), *EUROTYP, Vol. 5. Clitics in the languages of Europe* (pp. 145-234). Mouton de Gruyter.
- Chomsky, N. (1977). On Wh-Movement. In P. Culicover, T. Wasow & A. Akmajian, *Formal Syntax* (pp. 71-132). New York: Academic Press.
- Corver, N. (2006). Comparative deletion and subdeletion. In: Everaert, M., & Riemsdijk, H. van, *The Blackwell companion to syntax*.

- Haeseryn, W. & Romijn, K. & Geerts, G. & Rooij, J. de & Toorn, M.C. van den. (2019). 18.5.4.1.i Het geïmpliceerd onderwerp van de infinitief. *Algemene Nederlandse Spraakkunst*. Geraadpleegd op 29 juni 2021, <https://e-ans.ivdnt.org/topics/pid/ans1805040101lingtopic>.
- Hendriks, P. (1995). *Comparatives and categorial grammar*. Dissertatie, Rijksuniversiteit Groningen.
- Hoeksema, J. (1983). Negative Polarity and the Comparative. *Natural Language & Linguistic Theory* 1(3), 403-434.
- Hoeksema, J. (2012). *Wie dan ook, wat dan ook*, etc. als free choice indefinites en negatief-polaire uitdrukkingen. *Tabu. Bulletin voor Taalwetenschap* 40(3/4), 89-109.
- Hubers, F. (2012). *A comparison between als and dan in comparative constructions of inequality*. Bachelorscriptie, Radboud Universiteit.
- Hubers, F., & Hoop, H. de (2013). The effect of prescriptivism on comparative markers in spoken Dutch. *Linguistics in the Netherlands* 30, 89-101.
- Jäger, A. (2019). The syntax of comparison constructions in diachronic and dialectal perspective. *Glossa: a journal of general linguistics* 4(1), 1-51.
- Kennedy, C. (2002). Comparative Deletion and Optimality in Syntax. *Natural Language & Linguistic Theory* 20(3), 553-621.
- Lassiter, D. (2011). *Measurement and Modality: The Scalar Basis of Modal Semantics*. Dissertatie, New York University.
- Lechner, W. (2004). *Ellipsis in Comparatives* (studies in generative grammar; 72). Berlijn [etc.]: Mouton de Gruyter.
- Lechner, W. (2019/2020). Clausal vs Phrasal Comparatives. In: Gutzmann et al., *The Wiley Blackwell Companion to Semantics*.
- Lechner, W., & Corver, N. (2017). Comparative Deletion and Comparative Subdeletion. In M. Everaert & H.C. van Riemsdijk, *The Wiley Blackwell Companion to Syntax*.
- Lindenbergh, C.G. (2016). Phrasal and clausal comparatives in Dutch. *Linguistics in the Netherlands* 33, 70-88.
- Mooijaart, M., & Wal, M. van der (2011). *Nederlands van Middeleeuwen tot Gouden Eeuw*. Nijmegen: Uitgeverij Vantilt.
- Osborne, T. (2009). Comparative coordination vs. comparative subordination. *Natural Language and Linguistic Theory* 27(2), 427-454.
- Philippa, M., Debrabandere, F., Quak, A., Schoonheim, T., & Sijs, N. van der (2003-2009). *Etymologisch Woordenboek van het Nederlands*. Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Pinkham, J. E. (1982). *The Formation of Comparative Clauses in French and English*. Dissertatie, Harvard University.
- Postma, G. (2006). Van *groter dan* naar *groter als* – structurele oorzaken voor het verval van het comparatieve voegwoord *dan*. *Nederlandse Taalkunde* 11(1), 2-22.
- Reinartz, L., Vos, H. de, & Hoop, H. de. (2016). Conflicting Constraints in the Comparative Cycle. *Journal of Germanic Linguistics* 28(4), 403-425.
- Rutten, G. (2012). From adverb to conjunction and back: The (de)grammaticalization of Dutch *dan*. *Diachronica* 29(3), 301-325.

- Trotzke, A., & Haegeman, L. (2019). *PP-internal particles in Dutch as evidence for PP-internal discourse structure* [Manuscript in voorbereiding]. Universität Konstanz; Universitat Autònoma de Barcelona; Universiteit Gent.
- Smits, R., & Vat, J. (1984-1985). Met jouw tanden in mijn bek, een onderzoek naar met-constructies. *Spektator 14*, 445-470.

Appendix A – Enquête

Algemene vragen:

- Wat is je leeftijd?
- Wat is je moedertaal?
- Wat is je hoogstgenoten of huidige opleidingsniveau?

Testvragen:

Geef aan op een schaal van 1-5 hoe gebruikelijk deze zin is in spontane spreektaal. (1= heel ongebruikelijk, 5= heel gebruikelijk)

- (1) Maria beweert dat Eli groter dan ik is
- (2) Maria beweert dat Eli groter dan mij is
- (3) Roos zegt dat Hans kleiner dan zij is
- (4) Roos zegt dat Hans kleiner dan haar is
- (5) Zij beweren dat zij slimmer dan ons zijn
- (6) Zij beweren dat zij slimmer dan wij zijn
- (7) Chris zei dat Eli had gedacht verder dan haar te zijn
- (8) Chris zei dat Eli had gedacht verder dan zij te zijn

Welke zin is gebruikelijker in het dagelijkse taalgebruik?

- (9) a. Chris zei dat Julia banger dan mij is
b. Chris zei dat Julia banger dan ik is
- (10) a. Hij beweert dat hij sluwder dan zij is
b. Hij beweert dat hij sluwder dan haar is
- (11) a. Julia dacht dat ik aardiger dan hij ben
b. Julia dacht dat ik aardiger dan hem ben
- (12) a. Chris zei dat Maria had gedacht langer dan wij te zijn
b. Chris zei dat Maria had gedacht langer dan ons te zijn

Geef aan op een schaal van 1-5 hoe gebruikelijk deze zin is in spontane spreektaal. (1= heel ongebruikelijk, 5= heel gebruikelijk)

- (13) Chris zei dat Julia banger dan mij was
- (14) Chris zei dat Julia banger dan ik was
- (15) Ezra beweert dat hij sluwder dan zij was
- (16) Ezra beweert dat hij sluwder dan haar was
- (17) Julia dacht dat ik aardiger dan hij was
- (18) Julia dacht dat ik aardiger dan hem was
- (19) Chris zei dat Maria had gedacht fitter dan wij te zijn
- (20) Chris zei dat Maria had gedacht fitter dan ons te zijn

Appendix B – Resultaten enquête

Tabel 1 – Antwoorden per testitem 1-8 (horizontaal) per proefpersoon (verticaal)

	Q1	Q2	Q3	Q4	Q5	Q6	Q7	Q8
P1	1	2	5	4	5	5	5	3
P2	1	3	5	4	2	4	5	1
P3	1	4	4	4	5	4	4	4
P4	4	2	2	4	2	4	4	2
P5	1	4	4	4	3	4	4	4
P6	2	4	3	3	3	2	3	2
P7	4	4	5	4	5	4	5	3
P8	1	5	2	5	3	1	5	1
P9	1	3	3	3	2	3	3	3
P10	4	2	4	2	2	4	4	2
P11	5	5	4	5	5	5	5	3
P12	2	2	3	2	2	3	3	3
P13	4	3	5	4	3	4	3	2
P14	4	3	4	3	4	4	5	5
P15	2	5	3	5	5	3	4	2
P16	1	4	1	4	4	2	4	2
P17	2	3	1	3	2	2	4	1
P18	2	4	2	2	1	5	5	2
P19	2	3	4	3	2	3	2	1
Gemiddelde	2.32	3.42	3.37	3.58	3.16	3.47	4.05	2.42

Tabel 2 – Antwoorden per testitem 9-12 (horizontaal) per proefpersoon (verticaal)

	Q9	Q10	Q11	Q12
P1	B	A	B	B
P2	A	B	B	B
P3	A	B	B	B
P4	B	B	B	B
P5	A	B	B	B
P6	A	B	B	B
P7	A	B	B	B
P8	A	B	B	B
P9	A	A	B	B
P10	A	B	B	A
P11	A	A	B	B
P12	A	A	B	B
P13	A	A	B	B
P14	A	B	B	A
P15	A	B	B	B
P16	A	B	B	B
P17	A	B	B	A
P18	A	B	A	A
P19	A	B	B	B
Totaal	17x A, 2x B	4x A, 15x B	1x A, 18x B	4x A, 15x B

Tabel 3 – Antwoorden per testitem 13-20 (horizontaal) per proefpersoon (verticaal)

	Q13	Q14	Q15	Q16	Q17	Q18	Q19	Q20
P1	1	4	5	5	5	5	3	5
P2	4	2	3	4	2	5	2	3
P3	2	4	2	4	2	4	2	5
P4	5	3	3	4	2	5	2	5
P5	2	5	4	4	3	5	5	2
P6	1	2	2	5	2	5	1	5
P7	3	4	4	3	4	5	4	5
P8	1	1	1	5	1	5	1	5
P9	5	5	5	5	5	4	5	5
P10	3	4	1	4	3	4	3	4
P11	4	5	3	4	3	4	3	4
P12	1	2	4	4	2	4	2	5
P13	2	2	2	2	3	4	3	4
P14	2	3	2	3	3	3	2	3
P15	4	5	4	4	3	5	5	5
P16	4	1	4	2	5	3	4	4
P17	4	3	4	4	4	2	3	5
P18	4	3	4	3	4	4	4	4
P19	2	2	2	4	2	3	4	4
P20	3	1	1	4	1	5	1	4
P21	4	2	3	4	3	5	2	5
P22	1	1	1	1	1	1	1	1
P23	4	3	3	4	3	4	3	4
Gemiddelde	2.87	2.91	2.91	3.74	2.87	4.09	2.83	4.17